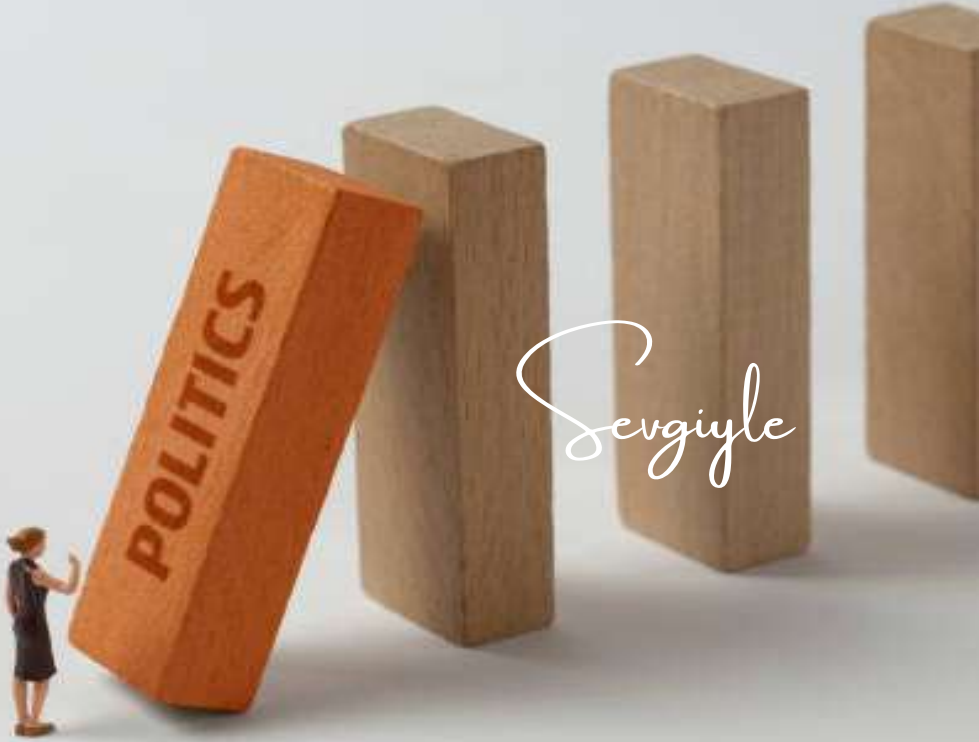

SANAYİLEŞMENİN ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİNE ETKİSİ VE SİYASALLAŞMA

DR.UFUK YILMAZ

E-ISBN:9786259953205

İMEVA
E-KİTAP
2023

SANAYİLEŞMENİN ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİNE ETKİSİ VE SİYASALLAŞMA

**YAZAR
DR.UFUK YILMAZ**

**EDİTÖR
DOÇ.DR. YILDIRIM B DELDAL**

**İMEVA KİTAPLARI
2023**

KİTAP BİLGİLERİ

SANAYİLEŞMENİN ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİNE ETKİSİ VE SİYASALLAŞMA

Bu eser, Kültür ve Turizm Bakanlığın E kitap yönetmeliğine göre tescillenmiş olup akademik amaçlı bir kitaptır.

Kitabın Yazarı: Dr. Ufuk YILMAZ

Kitabın Editörü: Doç.Dr.Yıldırım B DELDAL

E-ISBN:978-625-99532-0-5

1.E-Baskı, 2023, İstanbul

Kapak/Sayfa Tasarımı: Dr. Ufuk YILMAZ.

Yayına Hazırlayan: Doç.Dr.Yıldırım B DELDAL

© **2023 Yayınevi:** İstanbul Medisosyal Eğitim ve Araştırma Yayıncılık/İstanbul

Kitap Yayımcısı:Doç.Dr.Yıldırım B DELDAL

www.istanbulmedisosyal.com.tr

istanbulmedisosyal@gmail.com

Basım: E-Kitap

İMEVA KİTAPLARI

TEŞEKKÜR

Kitabın oluşmasında tanımaktan ve birlikte çalışma fırsatı bulmaktan büyük onur duyduğum, tecrübesi, deneyimi ve akademik başarıları ile bu çalışmama ışık tutan Dr. Faruk ÖZLÜ'ye ayrıca Doç. Dr. Kürsat Sahin YILDIRIMER'e ve Editörüm, Doç. Dr. Yildirim Bayezit DELDAL'a kıymetli aileme, yakın çevreme ve yayınevi ekibime teşekkürlerimi sunarım.

Dr. Ufuk YILMAZ

YAZAR HAKKINDA

Dr. Ufuk YILMAZ Sivas doğumlu olup. İlk, orta ve lise öğrenimini Ankara’da tamamlamıştır. İstanbul Okan Üniversitesi Radyo Televizyon bölümünden başarı ile bitirmiş olup, Anadolu Üniversitesi’nde Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Lisans mezunudur. Yüksek lisansını Amerika Birleşik Devletleri’nde University Of Northwest tamamladı ve doktora eğitimini İngiltere’deki St.Clements Üniversitesi’nde Sosyal Psikoloji alanında tezini vererek doktor unvanını almıştır..

Anadolu Üniversitesi’nde siyasal İletişim eğitimi alarak siyasal İletişim uzmanı olarak çalışmalar yapmıştır. Sağlık ve Turizm sektöründe iş hayatına devam etmiş ve bazı kamu iştiraklerinde çalışmış ve danışmanlık hizmeti sunmuştur. Türkiye’nin sağlık turizmi alanında tanıtımını

yapmak amacıyla yurt içi ve yurt dışında birçok çalıştay, seminer ve fuarlara katılmıştır. Yazar bazı spor kulübünün ve derneklerin kuruculuğunu üstlenmiş ve sivil toplum kuruluşları çalışmalarına katkı sağlamıştır.

Ufuk Yılmaz, İyi bir eğitim geçmişi ve iş deneyimine sahip olup, sağlık, turizm ve siyasal iletişim alanlarında uzmanlaşmıştır.

Akademik Bazı Çalışmaları,

- Sanayileşmenin Endüstri İlişkilerine Etkisi Ve Siyasallaşma Yüksek Lisans Tezi/ Üiversity Of Northwest/2021/Amerika Birleşik Devletleri.
- Ufuk YILMAZ, Uluslararası Makale-Current Science Journal /The Effects Of Industrialization On Industrial Relations And Politicalization/July 2021.
- Ufuk YILMAZ, Uluslararası Makale-Current Science Journal / Academic Perspective On Factors Affecting Political Preferences Of Societies/August 2023.
- Ufuk YILMAZ, Uluslararası Makale-Current Science Journal/ Academic Review Of Social Psychology and Policy Connections/August 2023.

ÖZET

Dünya üzerindeki toplumlarda değişimi ve dönüşümü tetikleyen “SANAYİLEŞMENİN ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİNE ETKİSİ VE SİYASALLAŞMA”, dır. Bu bağlamda, İşçi haklarının korunması, demokratik süreçlerin güçlenmesi ve toplumsal adaletin sağlanması için önemli bir rol oynayan konunun, sosyal ve politik gelişmeleri anlamak ve toplumsal ilerlemeyi teşvik etmek için dikkate alınması gereken önemli bir konu olduğu düşünülerek üzerinde çalışma ihtiyacı duyulmuştur.

Metodolojik olarak yapılan araştırma ve çalışmaların incelenerek tek elde toplanmasını ve derlenerek alınan sonuçlar, çalışılan kuramlar ve yapılan yorumların verilmesini amaçlayan bu çalışmada, genel olarak, endüstri ilişkilerinin sanayileşme oluşum ve prosesleri içerisinde bağımlı bir değişken olarak meydana geldiği görülmüştür. Bu açıdan bakılacak olursa; endüstri ilişkileri toplumların ekonomik, sosyal, siyasi, tarihsel, kültürel, hukuksal ve ideolojik strüktürlerinden açıkça etkilenmektedir. Dolayısıyla her bir etken, Endüstri ilişkilerinin toplumsal farklılıklarına neden olarak

görülebılır. Öte yandan, endüstri ilişkilerinin sosyal ve ekonomik etkilerine bakıldığında karşılıklı bir etkileşimden de söz edilebilir. Sanayileşmenin siyasallaşmaya etkisi, ülkenin politik ve ekonomik yapısına, yönetim sisteminin karakterine, toplumun kültürel değerlerine ve diğer birçok faktöre bağılı olarak değişebilir. Ayrıca, sanayileşme sürecindeki siyasal etkilerin olumlu veya olumsuz olabileceğı ve demokratikleşme veya otoriterleşme gibi farklı sonuçlar doğurabileceğı unutulmamalıdır.

Son olarak, Sanayi ve Endüstri ilişkilerinin kimi toplumlarda gelişmiş, kimilerinde gelişmemiş veya az gelişmiş ve gelişmekte olan tarihi bir süreç olması sebebiyle araştırmamızda bu etkileşimleri, gelişmeleri ve neden-sonuç ilişkilerini daha net ifade edebilmek adına tarihsel süreç perspektifinden bakma ihtiyacı doğmuş olup, konu bu şekilde başlıklar halinde aktarılmıştır.

ABSTRACT

"THE IMPACT OF INDUSTRIALISATION ON INDUSTRIAL RELATIONS AND POLITICALISATION", which triggers change and transformation in societies around the world. In this context, the issue, which plays an important role in protecting workers' rights, strengthening democratic processes and ensuring social justice, is considered to be an important issue that should be taken into account to understand social and political developments and to promote social progress.

In this study, which aims to examine methodologically the researches and studies conducted and to collect them in a single hand and to present the results obtained, the theories studied and the interpretations made, it has been seen that, in general, industrial relations occur as a dependent variable within the formation and processes of industrialisation. From this point of view, industrial relations are clearly affected by the economic, social, political, historical, cultural, legal and ideological structures of societies. Therefore, each factor can be seen

as a cause of the social differences of industrial relations. On the other hand, when we look at the social and economic effects of industrial relations, we can also speak of a mutual interaction. The impact of industrialisation on politicisation may vary depending on the political and economic structure of the country, the character of the administrative system, the cultural values of the society and many other factors. Moreover, it should be kept in mind that the political effects of industrialisation can be positive or negative and may lead to different outcomes such as democratisation or authoritarianism.

Finally, since industrial relations are a historical process that is developed in some societies, underdeveloped or underdeveloped and developing in others, in order to express these interactions, developments and cause-effect relationships more clearly in our research, the need to look from the perspective of the historical process has arisen, and the subject is presented in this w

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜRLER.....	I
YAZAR HAKKINDA.....	II
ÖZET.....	IV
ABSTRACT.....	VI
İÇİNDEKİLER.....	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	X

BİRİNCİ BÖLÜM

1.GİRİŞ.....	1
1.2.Sanayi ve Sanayileşme.....	2
1.3.Sanayi ve Sanayileşme Kavramları.....	3
1.4.Tarihsel Süreç Perspektifinden Sanayi ve Sanayileşme.....	10
1.5.Dünuyada Sanyileşme Süreci ve Kuramları.....	20
1.6.Türkiyede Sanayileşme Süreci ve Kuramları.....	33

İKİNCİ BÖLÜM

2.ENDÜSTİRİ VE ENDÜSTİRİ İLİŞKİLERİ.....	46
2.1.Endüstri ve Endüstri İlişkileri Kavramı.....	47
2.2.Tarihsel Süreç Perspektifinden Endüstri ve Endüstri İlişkileri	50
2.3.Dünyada Endüstrileşme Süreci ve Kuramı.....	61
2.4.Türkiyede Endüstrileşme Süreci ve Kuramları.....	67

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.SİYASALLAŞMA.....	75
3.1.Siyasallaşma Kavramı.....	75
3.2.Tarihsel Süreç Perspektifinde Siyasallaşma.....	82
3.3.Sanayileşme Süreci ve Siyasallaşma.....	82
3.4.Endüstri İlişkileri ve Siyasallaşma.....	87

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

1.SANAYİLEŞMENİN ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİNE ETKİSİ VE SİYASALLAŞMA	90
4.1.Dünyada Sanayileşmenin Endüstri İlişkilerine Etkisi ve Siyasallaşma.....	92
4.2.Türkiyede Sanayileşmenin Endüstri İlişkilerine Etkisi ve Siyasallaşma.....	97

BEŞİNCİ BÖLÜM

1.KİTABIN ÖNEMİ.....	102
5.1.Önem ve Sonucu.....	102
KAYNAKÇA.....	119

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: List'in Toplumsal Evrim Şeması.....	36
Tablo 2:Endüstri İlişkileri Kurumsal Yaklaşımlar.....	59
Tablo 3: Endüstriyel Gelişmeler.....	63
Tablo 4: Türkiye'deki Endüstriyel Gelişmeler.....	70
Tablo 5:Türkiyedeki Endüstriyel İlişkiler.....	73

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ

Sanayi Devrimi, 18. ve 19. yüzyıllarda İngiltere'de başlayan ve ardından diğer Avrupa ülkelerine yayılan büyük bir dönüşüm sürecidir. Bu süreçte tarıma dayalı toplumlar endüstriyel bir ekonomiye dönüşmüş ve fabrikalar, makineleşme ve yeni üretim teknolojileri ortaya çıkmıştır. Sanayi Devrimi, işçi sınıfının oluşumu, kentleşme, sosyal sınıf yapılarının değişimi gibi etkileriyle birlikte siyaset üzerinde de önemli etkilere sahip olmuştur.

Dünya genelinde Sanayi Devrimi'nin etkileri, siyasal süreçleri derinden etkilemiştir. Endüstriyel ekonomik yapı, üretim ilişkilerinde ve toplumsal sınıf yapısında dönüşümlere yol açarak siyasi hareketlilikleri tetiklemiştir. İşçi sınıfının ortaya çıkmasıyla birlikte işçi hareketleri ve sendikalar güçlenmiş ve işçi haklarını savunma mücadelesi vermiştir. Aynı zamanda, burjuvazi olarak adlandırılan sanayi ve ticaret sahipleri de siyasi güçlerini artırmış ve liberal veya muhafazakâr partileri

destekleyerek politik etkilerini genişletmiştir. Sanayi Devrimi sonucunda siyasal arenada demokratikleşme süreçleri hız kazanmış, seçim sistemleri ve siyasi katılım mekanizmaları gelişmiştir.

Sanayi, genel olarak hammaddelerin işlenerek üretime dönüştürüldüğü, üretim sürecinin mekanize edildiği ve fabrikasyon üretimin yapıldığı ekonomik faaliyetleri ifade eder. Sanayi, ekonomik büyüme, istihdam ve teknolojik ilerleme açısından önemli bir rol oynar.

Sanayileşme ise bir ülkenin ekonomik yapısının tarım ve hizmet sektörlerinden sanayi sektörüne kayması ve sanayinin ekonomide daha büyük bir paya sahip olması sürecini ifade eder. Sanayileşme sürecinde, el işçiliğine dayalı üretim yöntemleri yerini makineleşmeye ve fabrikalarda seri üretim sistemlerine bırakır. Bu süreç genellikle sanayileşmiş ülkelerde gerçekleşirken, gelişmekte olan ülkeler de sanayileşme sürecini hızlandırmak için çaba sarf eder.

1.2.Sanayi ve Sanayileşme

Sanayi hammaddelerin bulunma, işlenme ve üretilme süreci olarak ifade edilebilir. Sanayileşme ise bir ülkenin veya bölgenin tarım veya el sanatları gibi geleneksel üretim yöntemlerinden, daha modern ve endüstriyel üretim yöntemlerine geçiş yapması sürecidir. Bu süreçte, el emeğine dayalı üretim yerini makineleşmeye, seri üretime ve teknolojik ilerlemeye bırakır.

Bu bağlamda sanayileşme; yeni üretim tekniklerinin kullanılması, ürünlerin kalitesinin artırılması, üretim bedellerinin azalmasıyla sosyo-ekonomik ve siyasal alanlarda meydana gelen değişim ve etkileri de kapsamaktadır. Bir başka deyişle sanayileşme; artan bilgi ve kültür düzeyiyle ilişkilendirebileceğimiz teknolojik ve bilimsel gelişmelerle de yakından ilgilidir.

1.3.Sanayi ve Sanayileşme Kavramları

Hammaddeleri işlenmiş hale getirip değerlendirme, kullanıma hazırlamak üzere başvuru alan bilgilerin,

araçların ve yöntemlerin tümü “Sanayi”, “Endüstri” ya da “Uran” olarak adlandırılmaktadır.¹

Sanayi, hammaddelerin işlenerek üretildiği, genellikle büyük ölçekli ve makine gücüne dayalı üretim süreçlerini ifade eder. Sanayi, ekonomik büyüme, teknolojik ilerleme ve istihdam yaratma gibi önemli etkilere sahip olabilir. Sanayinin gelişimi, bir ülkenin ekonomik kalkınması ve refah düzeyinin artması açısından önemlidir.

Sanayileşme ise bir ekonominin sanayi sektörünün payının artması ve sanayileşme sürecinin gerçekleşmesidir. Bu süreç, tarım ve hizmet sektörleri yerine sanayi sektörünün ekonominin belirleyici bir unsuru haline gelmesini ifade eder. Sanayileşme genellikle teknolojik ilerlemeye, üretkenliğe dayanır; gelir düzeyini yükseltebilir, istihdamı artırabilir, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel değişimlere neden olabilir.

Sanayi ve Sanayileşme kavramları, genellikle ekonomik kalkınma, ulusal büyüme, endüstriyel dönüşüm ve

¹ TDK Sözlüğü, 2020

teknolojik ilerleme gibi konularla ilişkilendirilir. Bir ülkenin sanayileşme düzeyi ve sanayi sektörünün gücü, ekonomik yapı, rekabet gücü ve sosyal değişim açısından önemli birer gösterge olabilir. Sanayi politikaları, sanayileşme sürecini teşvik etmek ve sanayi sektörünün rekabet gücünü artırmak için uygulanabilir.

Sanayileşme, Sanayi Devrimiyle birlikte yaşamlarımıza girmiş olup; sonrasında ortaya çıkan Kalkınma Ekonomisi biliminin belli başlı amaçlarından birini oluşturmuştur. Bu kavram, ürünlerin elde edilme sürecinde teknolojiyi kullanma ya da milli gelir içinde sanayinin oluşturduğu istihkakın kayda değer bir yüzdeye erişmesi; üretim sürecinde teknolojinin getirdiği son yeniliklerin kullanılması yolu ile kalite yükseltilirken, bedellerin düşmesi sonucunda toplumların kültürel, örgütsel, sosyo-ekonomik, ideolojik, siyasal açılardan değişim ve dönüşümleri olarak tarif edilmektedir.²

Böylece kavramsal olarak sanayileşme, erke merkezlerine dayanan teknik bilgilerin sonucu meydana gelen finansal değişimlerdir. Bu değişimler süregelen

²ilkin, 1973:427

bilimsel araştırma ve çalışmaların da konularını oluştururlar. ³ Bazı araştırmacılar sanayileşmenin teknoloji çerçevesinde tarif edildiğinden ve toplumların gelişimleriyle doğru orantılı bir veri olabileceğinden bahsetmektedirler.

Sanayi ve sanayileşme, endüstriyel üretim süreçleriyle ilişkili kavramlardır. Öte yandan, sosyal ve ekonomik gelişmelerin başlıca şartı olarak da görülebilen sanayileşme; milli gelir içinde endüstri payında artışla beraber endüstriyel olarak yapısal bir değişim hedeflemektedir. Bu bağlamda, gelişmiş ekonomilerin aynı zamanda sanayileşmiş ülkeler/bölgeler olmaları sanayileşme ile finansal değişimlerin belirgin bir göstergesi olduğu şeklinde yorumlanabilir. ⁴ Ülkelerin sanayileşme seviyesi ile gelişmişlik seviyesi neredeyse özdeş anlamlara gelmekte olduğundan; az gelişmiş/gelişmekte olan ülkelerde sanayileşme, iktisadi veya ekonomik kalkınmanın temel yaklaşımı olarak benimsenmiştir / benimsenmektedir.

³ Bendix,1995:99

⁴ Eser,1993:14

Sanayileşme, genellikle şu öğeleri içeren bir dönüşüm sürecidir:

-Makineleşme ve teknoloji: Sanayileşme, el işçiliği yerine makineleşmeye dayalı üretim yöntemlerinin benimsenmesini gerektirir. Makinelerin kullanılması, üretim süreçlerini hızlandırır, verimliliği artırır ve daha büyük ölçekte üretimi mümkün kılar. Teknolojik ilerlemeler ve yenilikler, sanayileşme sürecinde önemli bir rol oynar.

-Seri üretim ve ölçek ekonomileri: Sanayileşme, seri üretim anlayışını benimser. Standartlaştırılmış ürünlerin büyük miktarlarda ve düşük maliyetle üretimi hedeflenir. Büyük ölçekli üretim, maliyetleri düşürür ve verimliliği artırır. Ölçek ekonomileri, sanayileşme sürecinin önemli bir unsuru olarak kabul edilir.

-Ulaşım ve altyapı gelişimi: Sanayileşme sürecinde, ulaşım ve altyapı gelişimi büyük önem taşır. Yolların, demiryollarının, limanların ve iletişim ağlarının geliştirilmesi, mal ve hizmetlerin daha hızlı ve verimli bir

şekilde taşınmasını sağlar. Bu da üretim ve ticaretin büyümesini destekler.

-İşgücü ve iş organizasyonu: Sanayileşme, işgücü yapısında ve iş organizasyonunda da değişikliklere neden olur. El emeğine dayalı üretim yerini işçi sınıfının olduğu fabrika sistemine bırakır. İşçiler, belirli işlerde uzmanlaşır ve bölümlendirilmiş üretim süreçlerinde çalışır. İşgücünün niteliği ve eğitimi, sanayileşme sürecinde önemli bir rol oynar.

-Ekonomik büyüme ve gelir artışı: Sanayileşme genellikle ekonomik büyümeyi tetikler. Endüstriyel üretim ve ticaretin artması, gelir düzeyinin yükselmesine ve yaşam standartlarının gelişmesine katkıda bulunur. Sanayileşme süreci, bir ülkenin ekonomisini çeşitlendirir ve ulusal refahın artmasını sağlar.

Sanayileşme süreci ülkeden ülkeye farklılık gösterebilir ve zaman içinde evrim geçirebilir. Ancak genel olarak, sanayileşme toplumların ekonomik, sosyal ve teknolojik dönüşümünü ifade eder. Sanayileşmenin önemli etkileri en genel anlamda şu şekilde özetlenebilir:

-Ekonomik Büyüme: Sanayileşme, üretim kapasitesini artırarak ekonomik büyümeyi teşvik eder. Sanayinin büyümesi, milli gelirin artmasına ve daha fazla istihdama katkı sağlar.

-Teknolojik İlerleme: Sanayileşme süreci, yeni teknolojilerin geliştirilmesine ve benimsenmesine yol açar. Bu da üretim verimliliğini artırır, daha kaliteli ürünlerin üretilmesini sağlar ve rekabet gücünü artırır.

-İstihdam Olanakları: Sanayileşme, kırsal bölgelerden göçü teşvik ederek işgücünün kentlere yönelmesine neden olur. Bu da daha fazla istihdam fırsatı yaratır ve gelir düzeyini yükseltir.

-Dış Ticaret: Sanayileşme, bir ülkenin ihracat potansiyelini artırır ve dış ticaret dengesini olumlu yönde etkiler. Sanayi ürünlerinin ihracatı, ekonomik büyümeyi destekler ve dış ticaret gelirlerini artırır.

-Altyapı Gelişimi: Sanayileşme süreci, ulaşım, iletişim, enerji gibi altyapı alanlarında yatırımların artmasını sağlar. Bu da ekonomik gelişmeyi destekler ve yaşam kalitesini yükseltir.

1.4 Tarihsel Süreç Perspektifinden Sanayi Ve Sanayileşme

Tarihsel süreç içinde Sanayi ve Sanayileşme, tarım toplumlarından endüstriyel toplumlara geçişi böylece; insanlık tarihinin önemli bir dönüm noktasını ifade eder. Bu geçiş, tarıma dayalı ekonomilerin yerini fabrika üretimine ve makine gücüne dayalı ekonomilere bıraktığı dönemi tanımlar.

Sanayileşmenin temelini, tarım arazilerinden ayrılan işgücünün şehirlerde fabrikalarda çalışmaya başlaması oluşturur. Sanayileşme olgusu ilk defa İngiltere’de ortaya çıkmıştır. İngiltere’de ortaya çıkan sanayileşme olgusunun diğerlerinden farklı en belirgin özelliği hükümet desteği olmadan ortaya çıkmış olmasıdır. Tam olarak ne zaman ortaya çıktığı konusunda bir fikir birliğine varılamamış olsa da Sanayileşmenin tarihçesi XVIII. Yüzyılın ortalarına dek gider. 1768’de James Watt’ın buhar makinesini bulmasıyla başlayan sanayileşme süreci teknolojik atılımların artması ve hızlanması ile birlikte devam etmektedir.

İngiltere’de meydana gelen sanayileşme olgusunu bir inkılap olarak ele alan Arnold Toynbee’ye göre İngiliz sanayileşmesinin başlangıç noktası 1760’tır. John U. Nef tarafından tartışılmaya açılıncaya kadar bu görüş kabul edilmiştir.

J. Nef gibi bazı araştırmacılar tarihsel sürecin devamlılığından bahsederken; sanayide teknik bilgi ve teknolojinin getirdiği değişim ve dönüşümlerin ortaya çıktığı dönemlerin kesin bir tarihi verilemese de 16. yüzyıla ve 17. Yüzyılın başlarına dek götürülebileceğini savunmuştur. Buna göre; İngiltere’de sanayileşmenin doğuşu 18. yy sonları -19. yy başları itibarı ile ansızın gerçekleşmemiştir. Bu nedenle başlangıcı 16. yüzyılın ortalarına kadar uzanan ve 19. yüzyıl sonuna doğru sınıai devletin zaferi ile sonuçlanan uzun bir süreç olarak daha iyi değerlendirilebilir.”⁵

W. Rostow daha kesin tarihi sınırlar önermiş ve 1783-1802 dönemini modern toplumların hayatında bir dönüm noktası olarak gören bir teori geliştirmiştir.

Bütün bunlardan sonra, bir tarafta sanayi inkılabının

⁵ Deane P.,1994,S.

başlangıcını 16. Yüzyılın ortalarına kadar götüren J. Nef; diğer tarafta da temel dönüşümü 18. Yüzyılın sonlarına sıkıştırmış olan W Rostow bulunmaktadır. Teknolojinin ve teknik bilgilerin değişimi ile sanayileşmenin başlangıcına dair araştırmalar sürmektedir. Bu değişme sürecini anlayabilmek için farklı bu iki yaklaşımı da dikkate almak ve tarihsel dönüşüm sürecini tanımak gerekmektedir.

Yapılan çalışmalarda sanayi toplumlarının ayrışan karakterleri üzerinde de durulmuş ve bunlar şu şekilde ele alınmıştır;

1- Sanayi toplumlarının ayrışan karakterlerinden ilki, girişimin tamamıyla aileden ayrılmasıdır. Bu bağlamda işyerleri artık ev ekonomisinin egemen olduğu aileden ayrılmış, fabrika ve tesislerin kurulduğu yeni bir ortam oluşturmuştur. Bu özellik sanayi toplumlarının en önemli özelliklerinden biridir.

2- Sanayi toplumlarının üretim ve çalışma planlamaları kendine özgü bir tarzda gelişir. Bu da modern sanayi toplumlarının belirleyici özelliklerinden biridir ve

köylüler, zanaatkarlar, tüccarlar arasındaki paylaşımlara ek olarak girişimlerin dahilinde olan teknoloji bölümünden söz edilir.

3- Sermayenin mevcudiyeti. Buna göre, sanayi toplumu içinde çalışan, iş yapan bireyden kayda değer bir likidite üzerinde çalışması ve bunu yenilemesi beklenir.

4- Planlı hesaplama. Girişimlerde eder pahasını azaltmak süregelen sermayenin toplanması için gereklidir. Çünkü hesap yapma tekniği olmadan enerji ve kaynak kaybı önlenemez.

5- İş gören bireylerin sayısal çoğunluğuna karşın prodüksiyon teçhizatlarına sahip olan kişilerin azlığı da sanayi toplumlarında belirgin olarak gözlemlenmektedir.

Çağdaş sanayi toplumları sayesinde dünya pazarları kurulmuştur. Bunun yolunu açan Amerika'nın keşfidir. Bu pazar ticarete, denizciliğe, kara ulaşımına büyük bir gelişme sağlamıştır. Bu gelişme de daha sonra sanayinin

yayılmasını etkilemiştir ve burjuvazi gelişmiş, sermayesini arttırmıştır.⁶

Geleneksel toplum yapısından endüstri toplumuna geçiş aşamasında bulunan toplumlarda ekonomik, sosyal ve ekonomik değişimlerde, birey ya da grupların rolleri üzerine düşünülecek olursa; Batılı olup olmadıklarına göre değişmektedir. Batı dünyasında çağcılığa doğru değişim, yavaş bir süreçte (dört yy devam eden bir süreç) ve hemen hemen kendiliğinden gerçekleşmiştir. Yani şunu söyleyebiliriz ki Batı kendi iç dinamikleri sayesinde modernleşmiştir. Oysa ki batılı olmayan toplumlarda modernleşme daha kısa bir süreçte, doğal olarak değil de harici etkilerin aracılığı ile sayesinde ortaya çıkmıştır

Batı toplumları sürekli değişen toplumlardır. Geri kalan toplumlarda ise, değişiklik ve dönüşmeler oldukça ağır ilerlemekte veya gerçekleşmemektedir. Dolayısıyla batılı olmayan toplumlarda modernleşme, batılı toplumların

⁶ Türkdoğan, O., 1981, S.23-29,37

dışarıdan müdahalesiyle gerçekleşen değişme, dönüşme oluşumunu anlatmaktadır.⁷

Özetleyecek olursak; Sanayileşme, iş gücü kadar toplumsal yapıda da köklü değişikliklere sebep oldu. Kırsal bölgelerden şehirlere göçler arttı ve büyük kentlerin oluşmasına yol açtı. İşçi sınıfının ortaya çıkmasıyla birlikte, sendikalar ve işçi hakları mücadeleleri önem kazandı.

Toplumsal sınıflar arasındaki ayrım belirginleşti ve sanayileşmenin getirdiği zenginliklerin dağılımı adaletsizliklere neden oldu. Teknolojik olarak, sanayileşme büyük bir yenilik ve icat çağıydı. Buhar motoru, telgraf, demiryolu gibi önemli buluşlar ve altyapı projeleri hayata geçirildi. Makineleşme ve otomasyon süreçleri, üretim süreçlerini dönüştürdü ve sanayi üretiminin büyümesini sağladı. Bu dönem, bilimsel ve teknolojik ilerlemelerin hız kazandığı bir zamandı. Sanayileşme süreci, dünya ekonomisinde ve toplumlarında devrim niteliği taşımış bir süreçtir.

⁷ Sezal İ.,2003, s.583

Endüstriyel devrimin başlamasıyla birlikte üretim ve yaşam tarzları kökten değişti. Bu dönem, modern dünyanın temellerini atan ve bugünkü teknolojik ve ekonomik gelişmelere zemin hazırlayan bir süreç olarak tarihsel öneme sahiptir. Ancak geçmişten günümüze bir değerlendirme yapılacak olursa sürecin halen devam etmekte olduğundan da bahsetmek gerekir. Dünyamız; 18.yy da buhar makinasının keşfi ile başladığı ifade edilen ilk Sanayi Devrimi'nden itibaren her 100 yılda yeni bir devrimle karşılaşmıştır. Elektrik enerjisinin kullanılmasıyla seri üretime geçilmesi 19. Yy a karşılık gelmekle beraber 2.Sanayi Devrimi olarak adlandırılmıştır. Sonrasında 20.Yüzyıl içerisinde imal proseslerinin otomatikleşmesi ve bilgisayarların yaşamlarımıza girmesi 3.Sanayi Devrimi olarak tanımlanır.

Günümüzde ise yepyeni bir dönemden yani 4.Sanayi Devriminden bahsedilmektedir ve bunun nedeni olarak ürün-insan-makine üçgeninde gerçekleşen iletişim, irtibat gösterilmektedir. Bir başka deyişle, Endüstri 4.0, tıpkı kendinden önce sanayide gerçekleşen değişim, dönüşümler gibi, toplum hayatını

dönüştürecek tarzda kendi konsept ve modellerini yaratacak gibi görünüyor. Yine de komunikasyonda görülen ilerleme, değişim ve dönüşümlere karşın geri kalmış ülkelerin, ilk 3 sanayi devrimini kaçırdıkları gibi Endüstri 4.0'ı da büyük olasılıkla kaçıracakları düşünülüyor. Oysa gelişmiş ülkeler, başta Almanya, ABD, Çin olmak üzere istihdam, eğitim, yatırım, sağlık, göç politikalarına dek her şeyi teknolojik değişimler doğrultusunda düzenliyorlar.

Pek çok gelişmiş ülke ve sanayisini ilerletmiş toplum devletlerin de desteğiyle bu düzenlemeleri gerçekleştirirken, sanayideki değişimlerimizin yaşamımıza kazandırdığı yepyeni kavramlar farklı pazarlar ve rekabet arenaları yaratmaya devam ediyor. Bu bağlamda, dünyanın her anlamda asimetrik bir hal aldığı da düşünülebilir.

Devletler, ordular, şirketler, teknolojiler, olanak ve yatınlık arasında asimetrik bir ilişki var. Örneğin, maliyeti oldukça yüksek olan uçakları maliyeti görece çok düşük bir teknoloji ile (drone) vurmak mümkün. Öte

yandan, teknoloji şirketleri, piyasaya sürdükleri ürünlerle orta büyüklükteki devletlerin bütçeleri kadar ciroya ulaşıyor. Sanayileşme açısından gelişmiş ve oldukça ilerlemiş durumda olan toplumlar gelişmemiş / gelişmekte olan ülkelerle olan gelişmişlik farkını çoğaltabilecek kadar güç biriktiriyorlar.

Değişen dünyaya Siyaset kurumunun sağlayabileceği uyum ise tartışma konuları arasında. Çünkü özellikle kırım döneminde gelecek vizyonuna sahip olmayan, gerekli araştırma / inceleme ve çalışmalarını yapmamış olan siyasi partilerin ve siyasetçilerin yapabileceklerinin sınırlı olduğu ve Endüstri 4.0'ın her şeyi olduğu gibi siyaseti de siyasi partileri de değiştireceği düşünülüyor.

Su buharıyla başlayan makineler çağı 18.yy için ilk Endüstri Devrimi olarak adlandırıldı. Artık endüstri çağı başlamıştı. Daha önce kırsalda, tarımda çalışan insanlar şehirlere, yani sanayi bölgelerine göç etmeye başladılar. Böylece eğitim, sağlık, sanat gibi konularda hizmet ve üretimler şehirlerde ivedilikle gelişmeye başladı. Kısa bir zaman boyutunda refah artışı yaşanıyordu. Su buharı ile

başlayan makineler çağında toplumlar giderek sanayi toplumlarına dönüşüyorlar, teknoloji aracılığı ile önceden yaşamadıkları bir değişimle karşı karşıya kalıyorlardı.

1800'lü yılların sonunda elektrik ve sanayi birlikteliğiyle seri üretim çağına girildi. Böylece sanayi mallarının fiyatı düştü, talep arttı; yeni fabrikalar ve üretim alanları ile birlikte büyük istihdam olanakları ortaya çıktı.

1900'lerin ortasında da elektronik ve sanayi bir araya gelmiş; böylece otomasyon çağı başlamıştı. Fiyatların düşmesiyle artan talepler üretim alanları ve istihdam imkanlarını daha da geliştirdi.

2000'li yıllardan itibaren dijitalleşme ile birlikte Endüstri 4.0, Tarım 4.0, Sağlık 4.0, Lojistik 4.0 gibi kavramlar hayatımıza girdi. İnsanın bedensel gücü yerini beyin gücüne bıraktı. Almanya yeni dijital sanayi dönemine Endüstri 4.0 adını vermişti. Japonlar, biraz daha ileri gidip Toplum 5.0'ı tartışmaya başladı.

Toplum 5.0 kavramı ilk defa Japonya’da kullanıldı. Endüstri 4.0’ın teknoloji odaklı ekonomik gelişim görüşüne karşılık olarak insana odaklanan akıllı toplumlar tartışılmaya başlandı. Endüstri 4.0 verimlilik ve kârı merkeze alırken, Toplum 5.0 insan ve insan yaşamını merkeze almaktadır. Bu süreç Japonya’nın sosyal sorunlara çözüm bulabilmek amacıyla teknolojiyi devreye sokmaları üzerine başlamıştır. Özetle; artan doğum oranları, yaşlı nüfusun fazlalığı ve genç nüfusun azalması gibi nedenlere bağlı olarak artan harcamalar gibi nedenlerle insanların teknolojiden yararlanmaya çalışması ile oluşan bir süreçtir.

1.5 Dünyada Sanayileşme Süreci Ve Kuramları

Önceki başlıklar altında da bahsedildiği üzere üretim süreçlerinde kullanılan enerjinin değişmesi ile başladığı düşünülen sanayileşme, sosyal, toplumsal ve ekonomik hayatta birçok değişimin kaynağı olmuştur. Bu değişimlerin sıralamasını yapan Ekin’e göre: “Bu değişim içinde köylülerde dahil olmak üzere, toplum hayatında mevcut bütün sosyal sınıf ve tabakalar bu

gelişimden etkilenmiş, ayrıca ortaya o güne kadar var olmayan yeni sınıflar çıkmıştır.

19. yüzyıla dek nüfusun ve iş gücünün çok önemli kısmını oluşturan köylüler, feodal bir yapı içinde varlıklarını sürdürürken; yeni dönüşümler, onların yaşam ve çalışma koşullarını güçlü bir şekilde değiştirmiş ve sanayinin geliştiği bölgelerde farklı şartlarda yaşamalarına sebebiyet vermiştir.⁸

Bu bağlamda, sanayi öncesi toplumların özelliklerini belirtmek yerinde olacaktır. Bu özellikler şunlardır:

- Tüketmek üzere üreten, teknolojiye vakıf olmayan ve genellikle aileler tarafından gerçekleştirilen imalat,
- El zanaatları ile uğraşan, teknik ve ekonomik iş bölümünün sınırlı olduğu küçük işletmeler,
- Ulaştırma, iletişim, yol ve araç yoksulluğu,
- Eğitimin yetersizliği,
- Batıl inançlara bağlı cahil bir halk topluluğu,
- Kitlelere dinsel eğitim ve dünya görüşünün egemen olması,

⁸ Ekin N, 1989, s.2

- Baskıcı ve otoriter yönetimler,
- Ataerkil bir aile düzeni,
- Yapısal işsizlik,
- Yeniliklere kapalı, tutucu bir toplum,
- Parasal bir gelire alışmamış birey ve toplumlar.⁹

20. yüzyılın ortalarının gelişmiş olarak adlandırılan ülkelerin insanların yaşam standartları ile günümüz gelişmemiş ya da gelişmekte olan ülkelerindeki standartlar arasındaki ayrışma, sanayileşme seviyelerindeki değişikliklerden dolayı gerçekleşmektedir. Bu, sanayileşme sürecinin ya da olayının bütün ülkelerde aynı şekilde meydana geldiği anlamına gelmemelidir. Ancak, bütünsel olarak bakıldığında sanayileşme olgusunu meydana getiren birbiriyle ilişkili ortak bir takım değişimlerden söz edilebilir.¹⁰

⁹ Akat İ, 1994

¹⁰ Deane, P, 1994, s. 1

Bu değişimler şunlardır

1. Modern bilim ve günlük bilginin pazar için üretim sürecine geniş ve sistematik olarak uygulanması,
2. Ekonomik faaliyetin aile içi kullanımlardan çok, ulusal ve uluslararası pazarlar için üretime doğru bir etkileşime yönelmesi,
3. Köyden kente göç
4. Üretim  gesinin kişisel olmaktan çıkması ve böylece aileden çok, iş birliği ve kamu girişimlerine dayalı hale gelmesi,
5. İş gücünün belli başlı mal üretiminden servis ve hizmet sektörüne yönelmesi,
6. Sermaye kaynaklarının insan gücü yerine daha yaygın ve yoğun bir şekilde kullanılması,
7. Sermaye sahipliğinin y ada üretim araçlarına sahipliğin ortaya çıkardığı yeni sosyal ve mesleki sınıfların doğması

11

¹¹ Deane, P, 1994, s. 1

Alman Tarih felsefecisi ve sosyal bilimcisi H. Freyer, 19. yüzyıl içinde meydana gelen sanayileşme sürecini altı sanayi dalgası halinde özetlemektedir.

Bunlar;

- 1- İlk sanayi dalgası dokuma sanayi dalgasıdır. 1765-1980 yılları arasında dokuma endüstrisi teknik anlamda en büyük atılımını yapmıştır. 1769 ile 1780 yılları arasında Arkwright pamuk eğirme makinesini yapıp geliştirmiştir. Aynı dönemde mekanik dokuma tezgahı buluşu gerçekleştirilmiş; sonra da bu iki makineye James Watt tarafından buhar makinesi ilave edilmiştir. Tüm bunlar dokuma sanayisinin günümüzdeki halini almasına ortam hazırlamış, sadece teknolojiye dayanan işletmeler kurulmuştur.
- 2- İkinci endüstri dalgasını demir-çelik devri teşkil eder. 1800'lü yıllarda önemli kuruluşlar meydana getirilmiştir. Bunlar arasında ham demir elde etmekte kullanılan kok fırını, ham demiri döğme, demir ve çelik haline getirmekte kullanılan teknikleri, ardından demir madenini kullanıma hazır

hale getiren araçları ve böylece ürünlerde demire yönelen değişimleri anlatabiliriz. Demir sanayi aynı zamanda diğer bütün sanayi alanlarının makinelerini imal ettiğinden önemlidir.

- 3- Üçüncü endüstri dalgası ulaştırma çağıdır. 1825 yıllarına rastlayan ulaştırma çağında George Stephenson'un lokomotif üzerindeki çalışmaları 1820'li yıllardadır. 1830'dan itibaren ilk trenler işlemeye başlar. Endüstri sistemi, hammaddelerin dünyanın her köşesinden endüstri merkezlerine taşınmasının, ürünlerin toptan dağıtımının gerekliliğinden dolayı ulaşım sanayisi de büyük bir ehemmiyet teşkil etmektedir.
- 4- 19. yüzyılın ortalarına doğru dördüncü sanayileşme dalgası yükselir. Bu kimya çağıdır. 1850 yıllarında Justus Leibig'in suni gübreleme usulünü bularak rasyonel tarım yapılmasını sağlamış, böylece çağcıl besin maddeleri sanayisinin de temelleri atılmıştır. Alüminyumun bulunuşu da bu döneme karşılık gelmektedir.

- 5- Beşinci dalga elektrik endüstrisidir. Bu dalga 19. yüzyılın son çeyreğinde, kuvvetli akım tekniğine geçişle birlikte başlar. Kendisinden önceki endüstrileri kökünden değiştirmiştir. Elektrik, itme veya işletme gücü olarak buhar gücü ile rekabete girmiştir.
- 6- Sanayileşmenin diğer bir çağı da benzin motoru çağıdır. 1889'da Paris'te ilk otomobil sergisi açılmıştır. 1903 yılında ise Henry Ford Motor Company kurulmuştur.

Bazı araştırmacılar, yukarıdakileri aşamalara yeni devrin eklenmesini önermektedir. Buna neden olarak da atom gücü gibi yeni bir gücün endüstri sisteminin yenileşmesi ve dağılımı bakımından katkı sağlayacak olanaklar elde edileceği gösterilmektedir.¹²

¹² Türkdogan O., 1981,S.35-37

Oswald Spengler, M.Ö. 2 bin yılı dünya tarihi bakımından anlamı üzerine yazdığı bir makalesinde, bu bin yılın şimdiye kadar ki insanlık tarihinde “en çok değişen” devir olduğu tezini ileri sürmektedir. Freyer vb araştırmacılar 19. yy için kısa bir zaman içinde görülen büyük değişiklikler bakımından tarihteki benzersiz dönem olarak bahsederler.¹³

Sanayileşme yolunda ilerleyen bütün ülkelerin amacı, yaşam standartlarını yükseltmektir. Bu ülkeler ekonomik geriliği, bilgisizliği ortadan kaldırmaya, sosyal, ekonomik ve kültürel koşullarını düzeltmeye çalışmaktadırlar. Neredeyse dünyadaki tüm toplumlarda tarımdan, ticarete ve sonrasında da sanayi toplumuna doğru bir geçiş vardır. Sanayi sistemi işçilerin yüksek nitelik ve mesleki bilgi sahibi olmalarını gerektirmekte, işgücünün sürekli olarak eğitimi zorunlu hale gelmektedir. Sanayi toplumları genellikle açık toplumlar

¹³ Türkdo O., 1981, s.23-29

olarak karakterize edilirler ve geniş aile tipine artık yer kalmamaktadır.¹⁴

Böylece çalışma saatleri değişmiştir, değişik uzmanlık dallarına ve tekniğe, aynı zamanda büyük örgütlere gereksinim duyulmaktadır. Yönetenlerle, yönetilenler arasında düzenleşim gereği değişik kurallara ihtiyaç doğmaktadır. Gerçekte kentleşme sanayileşmeden önce ortaya çıkmış ve büyük şehirler öncelikle ticaret ve din merkezleri niteliği kazanmışlarsa da, kentleşme bütün sanayi toplumuna artık damgasını vurmuştur.¹⁵

Çağdaş sanayi toplumlarında yaşanan sürecin sonunda, işçi ve işveren ilişkilerinin yer edindiği görülür. Bu durumda sendikalar toplu pazarlıkları gerçekleştiren teşekküller olarak yer almıştır. Yeni teknolojik gelişmeler maddi araçlar çerçevesinde belirgin olduğu kadar, işletmelerin iç örgütlenmesi ile de yakından ilgilidir.

İşletmenin sahibi; yönetim, ticaret, personel vb. işleri tek başına yapmakta, işyerini doğrudan doğruya kendi denetimi altında yürütmekteydi. Buna karşılık, 19.

¹⁴ Gündoğan E., 1987, s. 25

¹⁵ Özkul M, 1997, s. 241

yüzyılın ortasında, üretimdeki fazlalaşma ile işletmelerin büyümesine bağlı olarak ortaya çıkan daha yüksek maliyetli teknolojinin özellikleri; ülkeler, toplumlar, şirketler arasında edimsel bir hal alan rekabet, kısaca bu devirdeki sınai gelişmeler, işletmeyle ilgili verilerde değişikliklere neden olmuştur.

19. yy.'ın sonunda başlayan bu değişiklikler, II. Dünya Savaşı'na kadar sürmüş ve dört biçimde ortaya çıkmıştır. Bunlar Taylorizm, Fayolizm, Fordizm ve Rasyonelleşme olarak sıralanmaktadır.¹⁶

-Taylorizm: Taylor adındaki bir Amerikalı mühendis, 1880'lerde gözlemlerle çalışanları, işçileri gözlemleyerek çeşitli veriler elde eder ve bu verileri “çalışmanın bilimsel düzenlenmesi” diye nitelendirerek bir örgütlenme sistemine dönüştürür. Bu görüşleri iki noktada incelemek mümkündür: a- İşçinin bireysel kararları, deneyimleri veya klasikleşen tutumları bilimsel ölçütlere dayanan karar, alışkanlık ya da deneyimlerle değiştirilmeli iş ve üretim şekli rasyonel bir şekilde

¹⁶ Maillat J, 1983, s.63

tanımlanmalıdır. b- Ücret değişiklikleri yaparak işçilerin bireysel çabası teşvik edilmelidir.

-Fayolizm: Taylor atölyelerdeki çalışma şartlarını yeniden düzenlemişti. Büyüyen şirketler ve aralarındaki yarış, bu alanda da daha rasyonel bir örgütlenmeyi gerekli kılmıştır. Bu sorun sonradan, öncesinde üretim faaliyetleri içine girmiş bulunan uzmanlaşma ve işbölümü ilkelerini, işletme yönetiminin örgütlenmesi konusuna uygulayarak çözümlenmiştir.

-Fordizm: Ford tarafından 20. yüzyıl başında otomobil sanayinde uygulanmaya başlanan bu sistem, düzenli bir tarzda makineleşmeden yararlanmak, yani bütün üretim faaliyetlerinde seri üretimi gerçekleştirmek amacıyla büyük kapasitelere sahip makinelerin kullanılması ilkesinden hareket etmektedir. İleri derecelere varan iş bölümü dolayısıyla basit üretken faaliyetlerin sayısı çok artacak ve makineleşme, büyük ölçüde makine kullanımına yol açacaktır. Üretim faaliyetlerinin

tamamen mekanik bir hale gelişi, insanı da hizmetinde bulunduğu makinenin temposuna uyduracaktır.¹⁷

-Rasyonelleşme: Rasyonelleşme çalışmanın bilimsel gereklere uygun olarak örgütlenmesinin yaygınlık kazanmasıdır ve artık sadece işletmenin belirli yönlerini değil, tümünün ve hatta bütün iktisadi faaliyet dalları veya kesimlerinin daha rasyonel bir örgütlenişini amaçlamaktadır .

Dünya genelinde sanayileşme süreci, farklı zamanlarda ve farklı bölgelerde farklı şekillerde gerçekleşmiştir. Bu bağlamda bazı sanayileşme süreçleri ve kuramları şu şekilde de özetlenebilir:

-İngiliz Sanayi Devrimi: 18. yüzyılda İngiltere'de gerçekleşen İngiliz Sanayi Devrimi, modern sanayileşmenin ilk örneklerinden biridir. Makineleşme, kömürle çalışan buharlı makinelerin kullanımı ve fabrika sisteminin ortaya çıkmasıyla karakterizedir. Tarımsal toplum yapısı yerini endüstriyel bir ekonomiye bırakmıştır.

¹⁷ Maillat J, 1983, s.64

-Klasik Sanayileşme Modeli: Bu model, 19. yüzyılda Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'da yaygın olarak görülen sanayileşme sürecini açıklamak için kullanılan bir yaklaşımdır. Bu modelde, üretimdeki teknolojik ilerlemeler, sermaye birikimi, iş bölümü ve pazar büyüklüğü gibi faktörlerin bir araya gelmesiyle sanayileşme gerçekleşir.

-Bağımlılık Kuramı: Bağımlılık kuramı, Latin Amerika ve diğer gelişmekte olan bölgelerdeki sanayileşme süreçlerini açıklamak için kullanılan bir yaklaşımdır. Bu kurama göre, gelişmiş ülkelerin sanayileşmesi, sömürgecilik ve emperyalizm gibi süreçlerin sonucudur. Bu ülkeler, kaynaklarını sömürge bölgelerden elde ederken, bu bölgelerde endüstriyel üretimin gelişmesini engellerler.

-Yeni Endüstriyel Devrim: Son yıllarda ortaya çıkan Yeni Endüstriyel Devrim (Endüstri 4.0), dijital teknolojilerin hızlı bir şekilde benimsenmesi ve üretim süreçlerinde büyük dönüşümler yaratmasıyla karakterizedir. Yapay zekâ, otomasyon, büyük veri, internet of things (nesnelerin interneti) gibi teknolojilerin

kullanımıyla üretimde verimlilik artmakta ve yeni iş modelleri ortaya çıkmaktadır.

Bahsi geçen kuramlar ve süreçler, sanayileşme sürecinin farklı yönlerini ve etkilerini anlamak için kullanılan çeşitli yaklaşımları temsil etmektedir. Sanayileşme süreci, ekonomik, sosyal, politik ve teknolojik değişimleri içeren karmaşık bir süreçtir ve her ülkede farklı şekillerde gelişebilir.

1.6 Türkiye'de Sanayileşme Süreci Ve Kuramları

Türkiye'de Sanayi Devrimi, daha geç başlamış ve 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında etkisini göstermeye başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde sanayileşme girişimleri, Batılılaşma politikaları ve ticaretin modernleştirilmesi çabalarıyla başlamıştır. Cumhuriyet döneminde ise Atatürk'ün önderliğinde sanayileşme ve modernleşme politikalarıyla daha hızlı bir süreç yaşanmıştır. Türkiye'de sanayi sektörünün gelişimi, özellikle 1950'lerden itibaren hız kazanmış ve 1960'lardan itibaren daha planlı bir şekilde teşvik edilmiştir.

Türkiye’de, Cumhuriyet’in kuruluşu ile birlikte sanayileşmenin önemli bir hedef olarak belirlendiği görülür. 1950’li yılların başlarına gelindiğinde devlet öncülüğünde önemli sanayileşme adımları atılmıştır. Savaş sonrası dönemde sanayileşme atılımları, özel sermaye birikiminin de katkısı ile devam etmiş; 1960’lı yılların başında merkezi planlamanın başlamasıyla yeni bir akselerasyon kazanmıştır. 1970’li yılların sonlarında artan kısa dönem istikrarsızlık ve dış kaynak kıtlığı nedeniyle sanayileşme hareketlerinin durma seviyesine geldiği söylenebilir.¹⁸

Türkiye’nin sanayileşme sürecinde kayda değer dönüşümler olarak tanımlanan olaylardan ilki, dışarıya açılan bir sanayi politikası sergilemesi olarak ifade edilir ve bu uygulamaya 1980’li yılların ilk çeyreğinde başlanmıştır.

İkincisi de 1990’ların ortalarından itibaren ekonomik entegrasyona yönelik bir sanayileşme stratejisine geçiştir. Birbiriyle yakından ilintili özellikler 1980 sonrası dönemi önceki dönemden kalın çizgilerle ayırmaktadır (Şenses

¹⁸Şenses ve Taymaz,2003:1

ve Taymaz,2003:2). Bunlardan birincisi, 1980 öncesi dönemde görülen içe dönük sanayileşme politikalarının yerini, dışa dönük politikalara bırakmasıdır. ¹⁹

İkinci olarak, devletin ekonomi sistem ve politikalarında görülen değişiklikten bahsedilebilir. Zira, 1980'lerden itibaren Türkiye'de yaşanan uyum sürecinin de gösterdiği gibi son yirmi yılda dünya ekonomisine entegrasyon anlamında pek çok alanda önemli adımlar atılmıştır. Ancak yapılan çalışmalarda Türkiye ekonomisinin küreselleşmenin getirdiği entegrasyondan yeterince yararlanamadığı şeklinde yorumlar da mevcuttur. Bu çalışmalarda koalisyon hükümetlerinin sıklıkla değişmesi sonucu kısa süreli ekonomi politikaları, bankacılık, kamu finansmanı ve kamu yönetimi alanlarında yapısal reformların ertelenmesi vs. etkenler neden olarak gösterilmiştir.

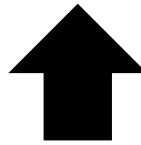
Tarihsel süreç perspektifinden bakılarak yapılan çalışmalarda sanayileşme dönemi:

¹⁹ Türkkan,2001:105

- a. Devletçi ve yabancı sermayenin tekelinde oluşan Osmanlı Dönemi Sanayisi,
- b. İzmir İktisat Kongresi ile başlayan Cumhuriyet Dönemi Sanayisi,
- c. Planlı dönem (II. Dünya Savaşı)

Olmak üzere üç başlık altında incelenmektedir.

Türkler yerleşik hayata geçmeden önce üretimlerini ev içinde yaptıklarından kaynaklar XV. Yüzyıla dek olan dönem köy ekonomisi çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, toplum yapısı açıklanırken List'in beş aşamalı şeması Türkiye'ye de uyarlanmıştır.

Tablo1. List'in toplumsal evrim şeması

Öte yandan Gökalp, “Türk Medeniyet Tarihi” adlı eserinde, üretim ve ekonomileri açısından Türklerin yaşamsal özelliklerini şu şekilde gruplamıştır:

- Avcı Türkler
- Sürü Sahibi Türkler
- Çiftçi Türkler
- Zanaatkar Türkler

Tarihsel bakış açısıyla Türkler tarafından uygulanarak tarım ve imalat ilkesine dayanan karma model, yaklaşık olarak 19. yüzyılın ilk yarısına kadar devam eder. Bu tarihten sonra List'in tarım-imalat-ticaret adını verdiği beşinci aşamaya geçilmiş olur.²⁰

Öte yandan, XVI. ve XVII. Yüzyıl için Osmanlı'da sanayinin batıya göre üstünlüğünden bahseden kaynaklar da vardır.²¹ İslam dininin ilkelerinin Osmanlı sanayisinin gelişme yönünün belirlenmesinde etkili olduğundan da bahsedilmekte, böylece toplumdaki maddi, manevi kaynakların belli bir sınıfın hakimiyetine bırakılmamış olduğu toplumdaki tüm tabakaların mevcut kaynaklardan

²⁰ Erkal, Mustafa E, 1982

²¹ DİE,1973

yararlandığı savunulmakta; bu ilkeler şu şekilde açıklanmaktadır.²²

-Yeryüzünde ne varsa bunların hepsinin bütün kullar için yaratılmış olduğu esası

- Lüks ve ihtişamı önleyen prensip

-Her türlü ilim ve bilgileri öğrenmek ve başkalarına öğretmek gerekliliği

Osmanlı'da el sanatları seviyesinde olan sanayi kolları daha çok, tarım, dokuma, deri, dericilik, seramik gibi hafif sanayi dallarında yoğunlaşmıştı. Buralarda küçük işletmeler mevcuttu. Sanayi kesiminin asli işyerlerinde ilk sırada gıda sanayi vardı.

Osmanlı ekonomisi sanayi ile hammaddeleri sağlayan tarımsal bir topluluktur. İkinci sırayı alan dokuma sanayinin hammaddesinin de tarımsal ürünler olduğu düşünülürse Osmanlı sanayi kesiminin tarıma dayalı olduğu kolayca görülebilir. XVI. asırda kendini gösteren Osmanlı sanayi XVII. ve XVIII. Asırda en güçlü dönemlerini yaşamıştır. Öte yandan Osmanlı Sanayinin

²² Bilgiseven, Amiran Kurtkan, 1992

oluşum ve gelişim sürecinde jeomorfolojik ve sosyal konteksler önemli ölçüde rol oynamıştır.

Geçmiş dönem çalışmaları incelendiğinde Osmanlı Devleti'nin, Batılı anlamda sanayileşmeyi yakalayamamış olduğu göz ardı edilmemelidir. Bunun devletçi gelenek içinde bireysel ekonomik hareket kısıtlılığı gibi çeşitli nedenleri vardır.

Sanayileşmede sosyo-ekonomik yapı, devlet düzeni, ordu, toplum ve birey bazındaki şartlarla birlikte ele alınmalıdır. Devlet ne soylular sınıfının ne de toprak sahibi beylerin karşısında rakip bir güç haline dönüşmesine imkân vermemektedir. Çeşitli sosyal, psikolojik ve ekonomik nedenler, Osmanlı insanını bireysel faaliyetlerden, müteşebbislik ruhundan yoksun bırakmıştır.²³

1839-1870 dönemi, Osmanlılarda endüstri ve işçi meseleleri açısından yeni bir dönem sayılabilir. Bu dönemde devlet sanayi yanında, özel fabrikalarda 1839'dan sonra kurulmaya başlanmıştır. Bu fabrikaları

²³ Türkdoğan, Orhan, 1981

kuranlar azınlıklardan ve 1860'lı yıllar da işçilerin dernekleşmesi ve sendika faaliyetleri görülen Osmanlı Dönemi için Bazı Marxist yazarlar, Osmanlı işçi sınıfının 1870 tarihlerinden sonra değiştiğine vurgu yapmışlardır. 1870-1908 dönemi, ekonomik yönlü işçi hareketleri ve grevlerin olduğu bir dönemdir ve işçilerden sınıfsal anlamda bahsedilebilir. Yine bu dönem içerisinde işçi istihdamı artmıştır.²⁴

İş organizasyonları hakkındaki kanunlara bakıldığında Maden Nizamı (1863), Dilaverpaşa Nizamı (1865), maden ocaklarında işçi sağlığı ve güvenliğini sağlamaya yönelik, 1869 tarihli Maadin Nizamnamesini görülür. Sonraki zamanlarda da birtakım yasalaştırma girişimleri yapılmıştır. 2. Meşrutiyet'e kadar (1908) kadar olan dönemde bahsedilenlerin dışında bir devlet müdahalesine rastlanmamaktadır. I. Meşrutiyetin ilanından sonra, çeşitli işçi grupları tarafından protestolar, gösteriler ve grevler meydana gelmiştir.²⁵

²⁴Boratov, Korkut, 1982

²⁵Dereli, Toker, Aydınlar;1986

1923 yılında kurulan Cumhuriyet, Osmanlı İmparatorluğundan geride kalmış bir tarım ülkesi devralmıştır. Osmanlı İmparatorluğu birbiri ardı sıra meydana gelen savaşlardan yıpranmış, parçalanmış olarak çıkmış ve ekonomisi, maliyesi tamamen yabancı ülkelerin eline geçmişti. 1923 yılında milli denebilecek nitelikte, birkaç fabrika hariç, hiçbir sanayi kolu yoktu. Sanayileşme için gerekli sermayeyi, yanmış, yıkılmış bir Anadolu'da ancak devlet sağlayabilirdi. Bu yüzden 1929-30'lardan itibaren, Sümerbank ve Etibank eliyle dokuma sanayiine, madencilığa hız verildi ve yeni yatırımlara gidildi.²⁶

Yeni ekonomik yöntem bir yandan İzmir İktisat Kongresinde, diğeri yandan da Mustafa Kemal Atatürk'ün söylem ve uygulamaları ile şekillenmiştir. Buna göre; Cumhuriyetin izleyeceği yönetimin milli iktisattır ve amacı da ülkeyi kalkındırmak, yabancı girişimcilerin yerine, yerli özel teşebbüsü koymaktır. Kanunlar özel sanayinin geliştirilmesi yönünde kuvvetlendirilecek ve yerli mallar kara ve deniz ulaştırmasında ucuza taşınacak,

²⁶DİE,1973

sanayicilere devlet kredi verecek ve devlet ancak özel sektörün yapamayacağı yatırımları yapacaktı. Cumhuriyet döneminde gerçekleştirilen Türkiye İktisat Kongresi (1923) ise ulusal iktisadi politikanın belirlenmesini amaçlamıştı. Kongrenin 1923-1933 döneminde Türk ekonomisine liberal bir politikanın egemen olmasına olanak hazırladığı da görülmektedir (Eröz M., 1982). İktisat Kongresi ve Teşvik-i Sanayi Kanunu gibi ülkenin sanayileşmesindeki önemli adımlara bakılacak olursa, diğer taraftan bir yandan yeni sanayi sektörlerinin önü açılmaya çalışılırken, diğer yandan sosyal güvenlik alanında adımlar atılmış olduğu söylenebilir.

Planlı dönemde ise sanayi hareketi sistemli bir hale sokulmaya çalışılmıştır. 1934 yılında

Hazırlanan ilk Sanayi Planıyla teknoloji daha çok önem kazanmıştır. Böylece, Türkiye’de gereksinim duyulan hammaddeler üzerinde çalışabilecek sanayiler oluşturulacaktır. Bu nedenle ülkenin hangi kesimlerinde hangisanayi kollarının kurulmasının gerektiği üzerinde çalışmak için pek çok yabancı uzman ve grupları

Türkiye'ye davet edilmiş, bu uzmanlara sanayi bölgeleri inceletilmiş, uygun görülen tekliflere dayanarak uygulamaya geçilmiştir. 1939-43 yıllarında uygulanmak üzere ikinci sanayi planı hazırlanmış ve bu planda tarım ve madencilğe önem verilmiştir. Çeşitli tedbirler alınmaya çalışılsa da İkinci dünya Savaşı'nın getirdiği olumsuz şartlar istenilen gelişmelerin önüne geçmiştir. Bununla birlikte belirtilen dönemde geniş sosyal hareketlilik oluşturacak düzeyde üretim alanlarının artmadığı da söylenebilir.

Sanayi sisteminin yapısal gelişiminde ikinci adım, 1961 Anayasa hareketiyle gerçekleşmiştir. 1963 yılında sendikalar kanunu kabul edilmiş, sendikaların toplu pazarlık grevler vs. hakları yasalar çerçevesinde düzenlenmiştir. Ayrıca işçilerin kendi örgütlerini kurmaları yönünde ilk yasal adımlar atılmıştır. Meslek içi örgütlerin kurulmasına özen gösterilmiş, hatta devletçe desteklenmiştir. Çalışma yaşamının iyileştirilmesi yönünde çabalar görülmekte iken devlet belirleyici bir role sahiptir.

Özetle, Türkiye'deki sanayileşme süreci, ülkenin modernleşme çabaları ve ekonomik dönüşümü kapsamında gerçekleşmiştir ve bu süreci açıklamak için var olan kuramsal yaklaşımlar aşağıdaki gibidir:

-İthalat Substitüsyonu Modeli: İthalat Substitüsyonu Modeli, Türkiye'deki sanayileşme sürecini açıklamak için sıklıkla kullanılan bir yaklaşımdır. Bu model, Türkiye'nin dışa bağımlılığı azaltmak ve kendi endüstriyel sektörlerini geliştirmek amacıyla ithal mal yerine yerli üretimi teşvik etme stratejisini benimsediğini savunur. Bu süreçte, tarım toplumundan sanayi toplumuna geçiş hedeflenmiştir.

-İzleme ve Koordinasyon Yaklaşımı: Türkiye'deki sanayileşme süreci, devletin aktif bir rol oynadığı ve ekonomik faaliyetleri koordine ettiği bir yaklaşıma dayanmıştır. Devletin ekonomik planlama ve yatırım politikalarıyla sanayi sektörünün büyütülmesi, kaynak tahsisi ve düzenleme gibi konulara odaklandığı görülmüştür.

-Yeni Ekonomik Programlar: Türkiye'deki sanayileşme süreci, zaman içinde farklı ekonomik programlar ve politikalarla şekillenmiştir. Özellikle 1980'lerde başlayan ve serbest piyasa reformlarını içeren programlar, sanayileşme sürecini hızlandırmış ve özel sektörün rolünü artırmıştır.

-Sektörel Yaklaşımlar: Türkiye'de sanayileşme süreci, farklı sektörlerde farklı hızlarda gerçekleşmiştir. Örneğin, tekstil ve otomotiv gibi sektörlerde yoğunlaşan sanayileşme, Türkiye'nin uluslararası rekabette avantaj sağlamasına yardımcı olmuştur.

Türkiye'deki sanayileşme süreci, zaman içinde farklı aşamalar geçirmiş ve çeşitli ekonomik, siyasi ve sosyal faktörlerden etkilenmiştir. Bu kuramlar ve yaklaşımlar, Türkiye'nin sanayileşme sürecini anlamak için kullanılan araçlar ve analizlerdir. Ancak, her bir kuramın tek başına yeterli olmadığını ve birden fazla faktörün etkileşimini içeren karmaşık bir süreç olduğunu da unutmamak gerekir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. ENDÜSTRİ ve ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİ

Endüstri ilişkileri, işçilerin haklarını koruma, çalışma koşullarını iyileştirme ve işverenlerin çıkarlarını gözetme amacını taşır. İşçi sendikaları, işveren dernekleri, hükümet kurumları ve çalışma ilişkileri uzmanları, endüstri ilişkilerinin düzenlenmesi ve geliştirilmesi için aktif rol oynar.

Bu alanda incelenen konular arasında şunlar bulunur:

Sendikal örgütlenme: İşçilerin sendikalara üye olma hakkı ve sendikalara katılma süreci incelenir. İşçi sendikaları, işçilerin çıkarlarını korumak, ücret ve çalışma koşullarını iyileştirmek için mücadele eder.

Toplu pazarlık: Sendikalar ve işverenler arasında gerçekleştirilen toplu pazarlık süreci analiz edilir. Bu süreçte, ücretler, çalışma saatleri, sosyal haklar ve diğer çalışma koşulları hakkında anlaşmalar yapılır.

İşçi hakları ve çalışma koşulları: İşçilerin temel hakları, çalışma saatleri, izinler, ücretlendirme sistemi, iş sağlığı

ve güvenliği gibi konular üzerinde durulur. İşverenlerin, yasalara uygun bir şekilde çalışma koşullarını sağlamaları ve işçilerin haklarını korumaları beklenir.

İşten çıkarmalar ve iş güvencesi: İşten çıkarmaların hukuki ve etik boyutları değerlendirilir. İş güvencesi politikaları ve çalışanların işten çıkarılma süreçleri incelenir.

Çalışma ilişkileri düzenlemeleri: Hükümetler ve yasalar, iş ilişkilerini düzenlemek ve çalışanların haklarını korumak için çeşitli yasal düzenlemeler yapar. İş ilişkileri kanunları, işverenlerin ve işçilerin hak ve sorumluluklarını belirler.

2.1.Endüstri Ve Endüstri İlişkileri Kavramları

Endüstri kelimesi TDK'ye göre sanayi anlamını taşır. Hammaddelerin işlenerek kullanıma hazır hale getirilmesini sağlayan bilgilerin, araçların ve yöntemlerin tümü “Sanayi”, “Endüstri” ya da “Uran” olarak adlandırılmaktadır.²⁷

²⁷ TDK Sözlüğü,2020

Kavramsal açıdan bakıldığında ise; Endüstri enerji kaynaklarını ortaya çıkarmak üzere kullanılan metotları ve hammaddelerin işlenme prosesini ifade ederken; Sanayi hammaddeleri kullanıma hazır hale getiren bir çalışma olarak tanımlanabilir. Öte yandan, sanayi ve endüstri birbirleriyle bağlantılı ve aynı amaca hizmet eden kavramlardır.

Endüstri, hammaddelerin işlenerek üretim sürecine dönüştürüldüğü ekonomik faaliyetleri ifade eder ve bu faaliyetler de genellikle fabrikalarda seri üretim yöntemleriyle gerçekleştirilen büyük ölçekli üretimlerdir. Bu bağlamda, endüstrinin amacı, ekonomik büyüme, üretim artışı, istihdam sağlama ve mal ve hizmet taleplerini karşılamaktır.

Endüstri ilişkileri ise işçi-işveren ilişkilerini ve çalışma yaşamını inceleyen bir disiplindir. Bu ilişkiler, işyerindeki çalışanlar (işçiler) ile işverenler veya işveren temsilcileri arasındaki etkileşimleri ve dinamikleri kapsar. Endüstri ilişkileri, işçi sendikaları, toplu pazarlık süreci, işçi hakları, çalışma koşulları, iş güvenliği ve işçi sağlığı gibi konuları ele alır. Sanayi devrimi ile birlikte

ortaya çıkan ve tarih boyunca değişerek dönüşen bu kavram çalışma ekonomisi, sosyal politika, hukuk, psikoloji, sosyoloji gibi disiplinlerle de ilgilidir.

Endüstri ilişkileri kavramı, işçi ve işveren arasındaki güç dengesi, çıkar çatışmaları, işçi örgütlenmesi, toplu sözleşme, grev ve lokavt gibi konuları inceler. Bu disiplin, işçilerin haklarını korumayı, çalışma koşullarını iyileştirmeyi, işverenlerle uzlaşma sağlamayı ve işyeri barışını desteklemeyi amaçlar ve bu kavram, çalışma hayatının düzenlenmesi ve sosyal adaletin sağlanması açısından önemlidir. İyi işçi-işveren ilişkileri, üretkenlik, işçi memnuniyeti ve sürdürülebilirlik açısından olumlu sonuçlar doğurabilir. Bu nedenle, endüstri ilişkileri disiplini, işçilerin haklarını korumak, işverenlerin ihtiyaçlarını karşılamak ve çalışma hayatının sürdürülebilirliğini sağlamak için politika yapımcılar, işverenler, işçi temsilcileri ve akademisyenler tarafından incelenir ve uygulanır.²⁸

²⁸ AKAT, İlker, Endüstri Toplumbilimi, Ege Basım, İzmir, 1994.

2.2.Tarihsel Süreç Perspektifinden Endüstri Ve Endüstri İlişkileri

Endüstri, üretim süreçlerinin mekanize edildiği ve örgütlü hale geldiği, büyük ölçekli üretimin gerçekleştiği bir dönemi ifade eder. Sanayi devrimi ile birlikte, tarım toplumundan endüstri toplumuna geçiş yaşandı. Bu dönemde, el emeğine dayalı üretim yöntemleri yerini makineleşmeye ve fabrika sistemine bıraktı.

Endüstri ilişkileri, işçi sınıfı ile işveren sınıfı arasındaki ilişkileri ve etkileşimleri ifade eder. İşçi sınıfının haklarını savunmak, çalışma koşullarını düzenlemek ve ücretlerin belirlenmesi gibi konular endüstri ilişkilerinin temel odak noktalarıdır. Endüstri ilişkileri ayrıca işçi sendikalarının oluşumu, kolektif pazarlık süreçleri, grevler ve lokavtlar gibi çalışma hayatındaki çatışmaları da içerir.

Tarihsel süreç perspektifinden endüstri ve endüstri ilişkileri, sanayi devrimiyle birlikte ortaya çıkan ve gelişen bir olgu olarak ele alınabilir. Sanayi devriminin başlangıcında, üretim hâlâ büyük ölçüde el emeğine

dayalıydı. Ancak, bu dönemde su gücü ve buhar gücü gibi enerji kaynaklarından yararlanan makinelerin geliştirilmesiyle üretim süreçleri önemli ölçüde değişti. Makineleşme, üretkenliği artırdı, daha hızlı ve verimli üretim sağladı ve endüstriyel üretimin büyümesine yol açtı.

Sanayi devrimi, başlangıçta dokuma ve tekstil sektöründe başladı, ardından madencilik, demir-çelik üretimi, kömür madenciliği, ulaşım ve iletişim gibi alanlara yayıldı. Fabrika sistemi ve seri üretim, üretim süreçlerinin düzenlenmesinde önemli bir rol oynadı. Makinelerin ve fabrikaların ortaya çıkmasıyla birlikte işçilerin büyük fabrikalarda yoğunlaştığı yeni bir işçi sınıfı oluştu.

Sanayi devrimi, endüstriyel kapitalizmin yükselişine de zemin hazırladı. Fabrikaların ortaya çıkmasıyla birlikte işverenlerin ve sermaye sahiplerinin gücü arttı. Bu dönemde, işçilerin çalışma koşulları genellikle zorlu ve düşük ücretliydi. Bu durum, işçi sınıfının örgütlenme çabalarını tetikledi ve işçi sendikalarının ortaya çıkmasına ve mücadele etmesine yol açtı.

Sanayi devrimi sonrası, endüstriyel üretim ve teknolojik ilerleme dünya çapında hızla yayıldı. Birçok ülke, sanayi devrimini takip ederek endüstriyel üretim ekonomilerine geçti. Bu süreç, kentleşmeyi hızlandırdı, ulaşım ve iletişim sistemlerinin gelişmesini sağladı, uluslararası ticareti artırdı ve yeni endüstrilerin ortaya çıkmasına yol açtı.

Özetle; Sanayi devrimiyle birlikte endüstrinin gelişimi, işçi-işveren ilişkilerinde de önemli değişikliklere neden olmuştur. Geleneksel el işçiliğine dayalı üretim yöntemleri yerine makinelerin kullanıldığı fabrikalarda çalışan işçilerin ortaya çıkmasıyla, işçi sınıfının oluşumu ve işçi hareketlerinin güçlenmesi söz konusu olmuştur. Bu dönemde endüstri ilişkileri, işçi sendikalarının kurulması, toplu pazarlık süreçlerinin gelişmesi ve işçi haklarının mücadelesi gibi önemli olaylarla şekillenmiştir. İşçiler, daha iyi çalışma koşulları, daha adil ücretler ve daha insanca yaşama koşulları için örgütlenmiş ve mücadele etmiştir. İşverenlerle işçi temsilcileri arasında çıkar çatışmaları, grevler ve lokavtlar gibi olaylar yaşanmıştır.

Yapılan alışmalar incelendiğinde, 20. yüzyılın başlarında sendikaların etkisi ve işçi hareketleri güçlendiği görülür. Birçok ülkede işçi hakları için mücadele edilmiştir ve sendikalar işçilerin haklarını savunmak üzere önemli bir rol oynamışlar; İşçi sendikaları, kolektif pazarlık yoluyla işçi haklarını iyileştirmek için işverenlerle müzakereler yapmışlardır.

Geçmişten bugüne endüstri ve endüstri ilişkileri sürekli olarak değişim göstermiştir. Sanayi devriminin başlangıcında, işçiler genellikle zorlu çalışma koşullarında düşük ücretlerle çalışmaktaydılar ve sendikalaşmaları yasaklanmış veya kısıtlanmıştı. Ancak, endüstriyel kapitalizmle birlikte işçi sınıfının örgütlenme çabalarının arttığı ve sendikaların g kazandığı söylenebilir.

Endüstri ilişkileri disiplini, bu tarihsel süreç içinde işçi sınıfının güçlenmesi, sendikaların etkinleşmesi ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi gibi gelişmelere paralel olarak gelişmiştir. Bu disiplin, işçi-işveren ilişkilerinin düzenlenmesi, işçi haklarının korunması,

toplu pazarlık süreçlerinin yürütülmesi ve işyeri barışının sağlanması gibi konuları incelemektedir.

Endüstri ve endüstri ilişkileri, tarihsel süreç içinde işçi sınıfının mücadelesi, sosyal adaletin sağlanması ve çalışma hayatının düzenlenmesi açısından önemli bir rol oynamıştır. Bu süreçte yaşanan değişimler, bugünün endüstri ve endüstri ilişkileri disiplini etkilemiş ve çalışma hayatının temel dinamiklerini şekillendirirken endüstri ve endüstri ilişkilerine dair çeşitli kuramsal bakış açıları da geliştirilmiştir.²⁹

Bunlardan Endüstri kuramları, endüstriyel ekonomi ve işletme alanlarında kullanılan teorik çerçevelerdir ve endüstriyel süreçleri, yapıları, davranışları ve sonuçları açıklamayı amaçlar. İşletmelerin ve endüstrilerin nasıl çalıştığını anlamak, rekabeti analiz etmek, pazar yapısını incelemek, firma davranışlarını değerlendirmek ve endüstri politikalarını şekillendirmek için kullanılırlar. Bu bağlamda bazı yaygın endüstri kuramları şu şekilde özetlenebilir:

²⁹ KONGAR, Emre, Toplumsal Değişme, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1972.

-Rekabetçi Pazar Kuramı: Rekabetçi pazar kuramı, bir endüstride çok sayıda alıcı ve satıcının bulunduğu ve her birinin fiyatları belirleyebileceği bir pazarın var olduğunu varsayar. Bu kurama göre, firmalar arasında rekabet ortamı oluşur ve fiyatlar rekabetçi piyasa koşullarına göre belirlenir.³⁰

-Monopol Kuramı: Monopol kuramı, bir endüstride tek bir firmaya ait olan bir pazarın var olduğunu varsayar. Bu kurama göre, tek bir firma, pazarda belirleyici güce sahip olduğundan fiyatları kontrol edebilir ve diğer firmaların giriş yapmasını engelleyebilir.

-Oligopol Kuramı: Oligopol kuramı, bir endüstride sınırlı sayıda büyük firmaya ait olan bir pazarın var olduğunu varsayar. Bu kurama göre, bu firmalar arasında karşılıklı bağımlılık vardır ve fiyatları veya diğer stratejileri belirlerken birbirlerini dikkate alırlar.

-Kaynak Tabanlı Kuram: Kaynak tabanlı kuram, bir firmanın rekabet avantajını kaynaklarının türü, niteliği ve

³⁰ BOTTOMORE, Tom, Toplumbilim, Çev: Ünsal Oskay, Beta Yayınları, İstanbul 1984.

sahipliğiyle açıklar. Bu kurama göre, firma kaynaklarına dayalı olarak üstünlük elde eder ve rekabetçi avantajını sürdürebilir.

-Endüstri Yapısı Kuramı: Endüstri yapısı kuramı, bir endüstrinin rekabetçi dinamiklerini ve işletmelerin bu yapıya uyum stratejilerini inceler. Bu kurama göre, endüstri yapısı, endüstrinin kârlılık düzeyini ve rekabetçi gücünü etkiler.

-İş birliği Kuramı: İş birliği kuramı, endüstrilerde firmalar arasında iş birliği ve ortaklıkların oluşmasını inceler. Bu kurama göre, firmalar, rekabet yerine iş birliği yaparak avantajlı konumlar elde edebilirler.

Bu kuramlar, endüstriyel süreçleri ve işletme davranışlarını anlamak için kullanılan farklı analitik yaklaşımları temsil eder. Her bir kuram, endüstrinin özelliklerine ve koşullarına göre farklı açıklamalar ve öngörüler sunar.

Endüstriyel ilişkiler kuramları ise, işçi-işveren ilişkilerini ve çalışma yaşamını anlamak ve açıklamak için geliştirilen teorik çerçeveler olarak tanımlanabilir. Bu

kuramlar, işçilerin örgütlenmesi, toplu pazarlık, iş güvenliği, işçi hakları ve çalışma koşulları gibi konuları ele alır. Buna göre bazı yaygın endüstriyel ilişkiler kuramları şu şekilde özetlenebilir:

-Sınıf Çatışması Kuramı: Sınıf çatışması kuramı, işçi ve işveren arasındaki çatışmayı merkezine alır. Bu kurama göre, işçilerin ve işverenlerin çıkarları arasında doğal bir çatışma vardır ve toplumsal değişimi yönlendiren temel dinamik, sınıf çatışmasıdır.

-İşçi Sendikası Kuramı: İşçi sendikası kuramı, işçi örgütlenmesini ve sendikal hareketi inceler. Bu kurama göre, işçi sendikaları, işçilerin kolektif gücünü artırır ve işverenlerle müzakereler yoluyla daha iyi çalışma koşulları ve ücretler elde etmek için faaliyet gösterir.

-İnsan İlişkileri Kuramı: İnsan ilişkileri kuramı, çalışma ortamında insan faktörünün önemini vurgular. Bu kurama göre, işçi memnuniyeti, motivasyonu ve sosyal ilişkilerin çalışma performansı üzerinde büyük etkisi vardır.

-Sistem Kuramı: Sistem kuramı, işyerindeki ilişkileri ve yapıyı bir bütün olarak ele alır. Bu kurama göre, işyeri

bir sistemdir ve değişikliklerin bir bileşeninin diğer bileşenleri nasıl etkilediği önemlidir.

-İş Tatmini Kuramı: İş tatmini kuramı, işçilerin işlerinden ne kadar tatmin olduklarını ve bu tatminin performanslarına nasıl etki ettiğini inceler. Bu kurama göre, iş tatmini yüksek olan işçiler, daha yüksek performans sergiler ve daha iyi çalışma sonuçları elde eder.

-Güç İlişkileri Kuramı: Güç ilişkileri kuramı, işçi ve işveren arasındaki güç dengesini ve bu gücün işçilerin hakları ve çalışma koşulları üzerindeki etkisini analiz eder. Bu kurama göre, güç dengesi işçi-işveren ilişkilerinin temelini oluşturur.

Öte yandan, endüstri ilişkilerindeki gelişme ve değişimlerin, dünya genelinde farklı ülkelerde farklılık gösterdiği unutulmamalıdır. Bazı ülkelerde işçi hareketleri güçlü bir şekilde örgütlenerek sosyal adalet için mücadele ederlerken, diğer ülkelerde ise işverenlerin gücü ve işçi hareketlerinin baskı altında tutulduğu dönemler yaşanmıştır.

Bu bağlamda, endüstri ilişkilerine kuramsal yaklaşımlar aşağıda tabloda gösterilmektedir.

Tablo 2. Endüstri İlişkilerine Kuramsal Yaklaşımlar
(Makale Ve Yayınlar İncelenerek Hazırlanmıştır)

Günümüzde endüstri ilişkileri hala önemli bir konudur, ancak küreselleşme, teknolojik ilerlemeler ve ekonomik değişimler gibi faktörler endüstri ilişkilerini etkilemektedir. İşçi sendikaları ve işverenler, yeni zorluklarla karşı karşıyadır ve değişen ekonomik koşullara uyum sağlamak için yeni stratejiler geliştirmek zorundadırlar. Öte yandan, işçi hakları, çalışma koşulları ve sosyal adalet gibi konular hala endüstri ilişkilerinin temel gündem maddeleridir ve bu alanlarda sürekli gelişim ve iyileştirme çabaları devam etmektedir.

Geçmişten günümüze endüstri, dünyada sürekli olarak gelişim göstermektedir. Teknolojik ilerlemeler, otomasyon, yapay zeka ve dijitalleşme gibi faktörler, endüstriyel üretimi ve iş süreçlerini dönüştürmektedir. İnovasyonlar, üretkenliği artırmakta, üretim süreçlerini iyileştirmekte ve yeni endüstrilerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Ayrıca, sürdürülebilirlik ve çevresel faktörler endüstriyel gelişimi etkilemektedir. Enerji verimliliği, yenilenebilir enerji kaynaklarına geçiş, atık yönetimi ve karbon ayak izinin azaltılması gibi konular

endüstriyel faaliyetlerin sürdürülebilirliği için önemli hale gelmiştir.

2.3.Dünyada Endüstrileşme Süreci Ve Kuramları

Endüstrileşme süreci kısaca, modern endüstriyel üretimin gelişmesini ifade eder ve 18. yüzyılda İngiltere'de başlayan; daha sonra Avrupa, Amerika ve diğer bölgelere yayılan bir dönüşüm sürecidir. Bu süreçte tarım toplumları sanayi toplumlarına dönüşmüştür.

Endüstrileşme, birçok faktörün bir araya gelmesiyle gerçekleşmiştir. Bunlar arasında teknolojik ilerlemeler, enerji kaynaklarının kullanımı, işgücü ve sermaye birikimi, ticaret ve ulaşım sistemlerinin gelişimi yer alır.

Teknolojik ilerlemeler, endüstrileşmenin temel itici güçlerinden biridir. Özellikle buhar gücü, su gücü ve daha sonra elektrik enerjisi gibi yeni enerji kaynakları, üretim süreçlerini otomatikleştirmek ve verimliliği artırmak için kullanılmıştır. İcat edilen makineler, tarımsal üretimden ayrılarak fabrika ortamında seri üretimi mümkün kılmıştır.

Endüstrileşme ayrıca kırsal nüfustan kentsel alanlara göçü tetiklemiştir. İşçiler, fabrikalarda çalışmak için köy ve kasabalardan şehirlere taşınmıştır. Bu durum, büyük ölçekli şehirlerin ve metropollerin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Bu süreç, tarımın ve el sanatlarının yanı sıra madencilik, demir-çelik üretimi, tekstil, kömür üretimi, ulaşım ve iletişim gibi birçok sektörü etkilemiştir. Endüstriyel üretim, büyük ölçekli fabrikaların kurulmasını ve seri üretim yöntemlerinin benimsenmesini gerektirmiştir. Bu durum, ekonomik büyümeyi ve ticareti artırmıştır.

Bununla beraber endüstrileşme süreci, toplumlar üzerinde geniş kapsamlı etkilere sahip olmuştur. Bu etkiler arasında sosyal değişimler, ekonomik büyüme, iş gücü düzenlemeleri, yaşam standartlarında iyileşme ve teknolojik ilerlemelerin hızlanması yer alır. Öte yandan çevre kirliliği, kaynakların aşırı kullanımı ve işçi hakları konularında da bazı olumsuz sonuçlar meydana getirmiş olan endüstrileşme süreci, dünyada tarım toplumlarının yerini sanayi toplumlarına bırakmasıyla karakterize edilen bir dönüm noktası olarak ifade edilir. Bu süreç,

teknolojik ilerlemeler, enerji kaynaklarının kullanımı, işgücü ve sermaye birikimi ile birlikte çalışarak ekonomik, sosyal ve teknolojik açıdan büyük değişimlere yol açmış ve endüstriyel gelişmeler çeşitli kavramlar ile kuramsal yaklaşımlar çerçevesinde pek çok çalışmaya konu olmuştur. Bu kuramsal yaklaşımlar ve kavramlar, endüstriyel gelişmelerin temel prensiplerini ve dinamiklerini anlamamıza yardımcı olur. Endüstri dünyada sürekli olarak değişirken, bu kuramsal yaklaşımlar ve kavramlar da endüstriyel gelişmeleri analiz etmek ve açıklamak için önemli bir temel oluşturur.

Tablo 3. Endüstriyel Gelişmelerle İlgili Kuramlar
(Makale Ve Yayınlar İncelenerek Hazırlanmıştır)

Klasik Endüstriyel Organizasyon Teorisi: Klasik endüstriyel organizasyon teorisi, endüstrinin işleyişini ve firmaların nasıl organize olduğunu anlamak için ekonomi ve yönetim prensiplerini kullanır. Adam Smith'in "Büyük İşletmelerin Zenginliği" adlı eseri, bu teorinin öncülerinden biridir. Bu teori, iş bölümü, ölçek ekonomileri, piyasa rekabeti ve maliyet minimizasyonu gibi kavramları vurgular.

Yeni Ekonomik Coğrafya Teorisi: Yeni ekonomik coğrafya teorisi, endüstrinin coğrafi dağılımını ve yer

seçimini açıklamak için uzmanlaşmıştır. Bu teori, işletmelerin yer seçiminde pazar büyüklüğü, ulaşım maliyetleri, işgücü arzı gibi faktörlerin etkisini analiz eder.

Endüstriyel Bölme Teorisi: Endüstriyel bölme teorisi, endüstrinin farklı sektörlerle ve işkollarına ayrıldığını açıklar. Bu teori, üretim faktörleri, teknoloji, pazar talepleri ve rekabet gibi faktörlerin endüstriyel bölme üzerindeki etkisini inceler.

Yeni Endüstriyel İlişkiler Teorisi: Yeni endüstriyel ilişkiler teorisi, işçi-sendika-işveren ilişkilerini ve endüstriyel ilişkilerin nasıl düzenlendiğini açıklar. Bu teori, işçi sendikalarının gücü, kolektif pazarlık, işçi katılımı ve işveren-çalışan ilişkileri gibi konulara odaklanır.

Yenilik ve Teknoloji Difüzyonu Teorileri: Yenilik ve teknoloji difüzyonu teorileri, endüstriyel gelişmenin arkasındaki yeniliklerin ve teknolojik ilerlemelerin rolünü inceler. Bu teoriler, yeniliklerin nasıl yayıldığını, benimsenme süreçlerini ve teknolojik gelişmelerin ekonomik büyümeye etkisini analiz eder.

Sürdürülebilirlik ve Yeşil Endüstri: Son yıllarda, sürdürülebilirlik ve yeşil endüstri kavramları önem kazanmıştır. Bu yaklaşım, endüstrinin çevresel etkilerini azaltmayı ve kaynak verimliliğini artırmayı hedefler. Sürdürülebilir endüstri uygulamaları, yenilenebilir enerji kullanımı, atık yönetimi ve çevresel sürdürülebilirlik gibi konuları ele alır.

Endüstri ilişkileri, işçi ve işveren arasındaki etkileşimleri, çalışma koşullarını, sendikal örgütlenmeyi ve diğer iş

ilişkilerini inceleyen bir disiplindir. Bu alanda da çeşitli kuramlar ve yaklaşımlar bulunmaktadır ve bu kuramlar ve yaklaşımlar, endüstri ilişkileri disiplininde işçi-işveren ilişkilerini ve işyeri dinamiklerini anlamak için kullanılan araçlardır. Her bir yaklaşım farklı vurgular yaparak işyerindeki ilişkilerin anlaşılmasına katkıda bulunur.

Bu bağlamda Endüstri İlişkilerine dair kuram ve yaklaşımlar aşağıdaki şekilde genelleştirilebilir:

-Plüralist Yaklaşım: Plüralist yaklaşım, endüstri ilişkilerini işçi ve işverenler arasındaki çıkar çatışmaları ve sendikaların rolü üzerinde odaklanarak inceler. Bu kurama göre, işyerlerinde farklı çıkar grupları temsil edilir ve toplu pazarlık süreci aracılığıyla bu çıkarlar müzakere edilir.

-Birleştirici Yaklaşım: Birleştirici yaklaşım, işçi ve işveren arasında ortak çıkarların bulunduğunu vurgular. Bu yaklaşıma göre, işverenler ve işçiler, işyerinin başarısı için birlikte çalışmalı ve iş birliği yapmalıdır. İşyerinde diyalog ve iş birliği üzerinde odaklanır.

-Marksist Yaklaşım: Marksist yaklaşım, endüstri ilişkilerini sınıf çatışması ve kapitalist sistemle ilişkilendirir. Bu yaklaşıma göre, işçi sınıfı ve işveren sınıfı arasında temel bir çıkar çatışması vardır. İşçilerin sömürüldüğü ve sermayenin biriktirildiği bir sistem olarak görülür.

-Sistem Yaklaşımı: Sistem yaklaşımı, işyerindeki ilişkilerin, işletmenin genel sistemi ve dış çevreyle olan etkileşimi içinde incelenmesini önerir. İşyerindeki sosyal, ekonomik, politik ve kültürel faktörleri bir araya getirerek bir bütün olarak değerlendirir.

-İnsan Kaynakları Yaklaşımı: İnsan kaynakları yaklaşımı, işverenin ve işçinin birlikte çalışarak işyerinin başarısını artırabileceğini vurgular. İnsan kaynaklarının etkin yönetimi, çalışanların katılımı ve motivasyonu üzerinde durur.

2.4.Türkiyede Endüstrileşme Süreci ve Kuramları

Sanayi devrimi sonrası dönemde Türkiye'de yaşanan endüstriyel gelişme ve dönüşümler incelendiğinde Türkiye'nin endüstriyel gelişiminin, diğer Batı Avrupa ülkelerine kıyasla daha geç ve farklı bir süreçte gerçekleştiği görülür. Bu bağlamda ülkemizdeki endüstriyel gelişmenin tarihsel seyri Tanzimat Dönemi (1839-1876), Meşrutiyet ve Cumhuriyet Dönemi (1908-1923), İkinci Dünya Savaşı Sonrası (1945-1960, İhracata Dayalı Sanayileşme Dönemi (1960-1980), Özelleştirme ve Liberalleşme Süreci (1980'den günümüze) olmak üzere beş farklı dönem altıda incelenebilir:

-Tanzimat Dönemi (1839-1876): Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat reformlarıyla birlikte modernleşme çabaları başlamıştır. Bu dönemde demiryolu, telekomünikasyon, madencilik gibi altyapı projeleri ve modern sanayi kuruluşlarına yönelik adımlar atılmıştır. Ancak endüstriyel gelişme henüz sınırlıdır ve daha çok yabancı sermayeli şirketler tarafından yönlendirilmektedir.

-Meşrutiyet ve Cumhuriyet Dönemi (1908-1923): II. Meşrutiyet dönemi ve ardından Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte Türkiye'de endüstriyel gelişme hız kazanmıştır. Özellikle Cumhuriyet döneminde, devletin aktif endüstri politikaları uygulanmış, fabrikalar kurulmuş ve sanayileşme çabaları hızlandırılmıştır. Atatürk'ün "Sanayileşiniz" söylemi bu dönemdeki politikaların önemli bir ifadesidir. Demiryolları, limanlar, tekstil fabrikaları, çimento fabrikaları gibi altyapı ve sanayi yatırımları gerçekleştirilmiştir.

-İkinci Dünya Savaşı Sonrası (1945-1960): İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'de sanayileşme ve endüstriyel gelişme hızlanmıştır. Dışa bağımlılığı azaltmak ve kalkınma hamlesi başlatmak amacıyla ithal ikameci endüstri politikaları uygulanmıştır. Özellikle çelik, tekstil, kimya, otomotiv gibi sektörlerde yabancı sermayeli şirketlerin yanı sıra yerli sermaye de endüstriyel faaliyetlere girişmiştir.

-İhracata Dayalı Sanayileşme Dönemi (1960-1980): 1960'lı yıllardan itibaren Türkiye, ihracata dayalı sanayileşme stratejisi benimsemiştir. Özellikle tekstil,

hazır giyim, otomotiv, beyaz eşya gibi sektörlerde ihracata yönelik üretim artmıştır. Aynı dönemde, Türkiye'de Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından beş yıllık kalkınma planları hazırlanmış ve endüstriyel kalkınma hedeflenmiştir.

-Özelleştirme ve Liberalleşme Süreci (1980'den günümüze): 1980'lerde başlayan özelleştirme ve liberalleşme politikalarıyla birlikte Türkiye'de ekonomik yapı ve endüstriyel sektörlerde dönüşümler yaşanmıştır. Birçok devlet işletmesi özelleştirilmiş, dış ticaret politikalarında serbestleşme sağlanmış ve yabancı yatırımlar teşvik edilmiştir. Özellikle 2000'li yıllardan itibaren otomotiv, tekstil, beyaz eşya, inşaat gibi sektörlerde önemli bir büyüme ve endüstriyel yatırım gözlemlenmiştir.

Günümüzde Türkiye, birçok sektörde önemli endüstriyel potansiyele sahiptir. Otomotiv, tekstil, kimya, inşaat, makine, gıda gibi sektörlerde üretim ve ihracat önemli ölçüde artmıştır. Aynı zamanda, bilgi teknolojileri, savunma sanayi ve yenilenebilir enerji gibi alanlarda da endüstriyel gelişme ve yatırımlar gözlemlenmektedir.

Türkiye'nin endüstriyel gelişimi hem yerli hem de yabancı sermayenin katkılarıyla şekillenmektedir.

Tablo 4. Türkiye’deki Endüstriyel Gelişmelerle İlgili Kuramlar (Makale ve Yayınlar İncelenerek Hazırlanmıştır)

İthalat Bağımlılığı ve İçer Dönük Sanayileşme Yaklaşımı: Türkiye'nin endüstriyel gelişimi, uzun bir süre boyunca ithalat bağımlılığına dayanan ve içer dönük sanayileşme politikalarıyla şekillenmiştir. Bu yaklaşım, Türkiye'nin dış ticaret açığı ve dışa bağımlılığını azaltmak amacıyla yerli üretimi teşvik etmeyi hedeflemiştir
İhracata Dayalı Sanayileşme Yaklaşımı: 1980'lerden itibaren Türkiye, ihracata dayalı sanayileşme stratejisini benimsemiştir. Bu yaklaşım, Türkiye'nin dış pazarlarda rekabet edebilecek ürünler üretmesini ve ihracatı artırarak ekonomik büyümeyi desteklemeyi hedefler. İhracata dayalı sanayileşme yaklaşımında, dış ticaret politikaları, teşvikler ve destekler önemli bir rol oynamıştır
Sektörel Odaklı Kalkınma Yaklaşımı: Türkiye'nin endüstriyel gelişimi, belirli sektörler odaklanan kalkınma stratejileriyle şekillendirilmiştir. Özellikle otomotiv, tekstil, kimya, gıda, savunma sanayi gibi sektörler önemli yatırımlar yapılmış ve bu sektörlerin rekabet gücü artırılmaya çalışılmıştır. Sektörel odaklı kalkınma yaklaşımı, özel sektörün teşvik edilmesi, Ar-Ge faaliyetlerinin desteklenmesi ve teknoloji transferi gibi politikaları içerir

Yenilik ve Teknoloji Odaklı Sanayileşme Yaklaşımı:

Türkiye'nin endüstriyel gelişimi için yenilik ve teknoloji odaklı bir yaklaşım benimsenmiştir. Bilim ve teknoloji politikaları, Ar-Ge ve inovasyon faaliyetlerini teşvik etmeyi, teknolojik altyapıyı güçlendirmeyi ve rekabet gücünü artırmayı hedefler. Bu yaklaşım, bilgi ve teknoloji yoğun sektörlere yatırımları teşvik etmeyi ve Türkiye'yi bir teknoloji üreten ülke konumuna getirmeyi amaçlar.

Sürdürülebilir Endüstriyel Kalkınma Yaklaşımı:

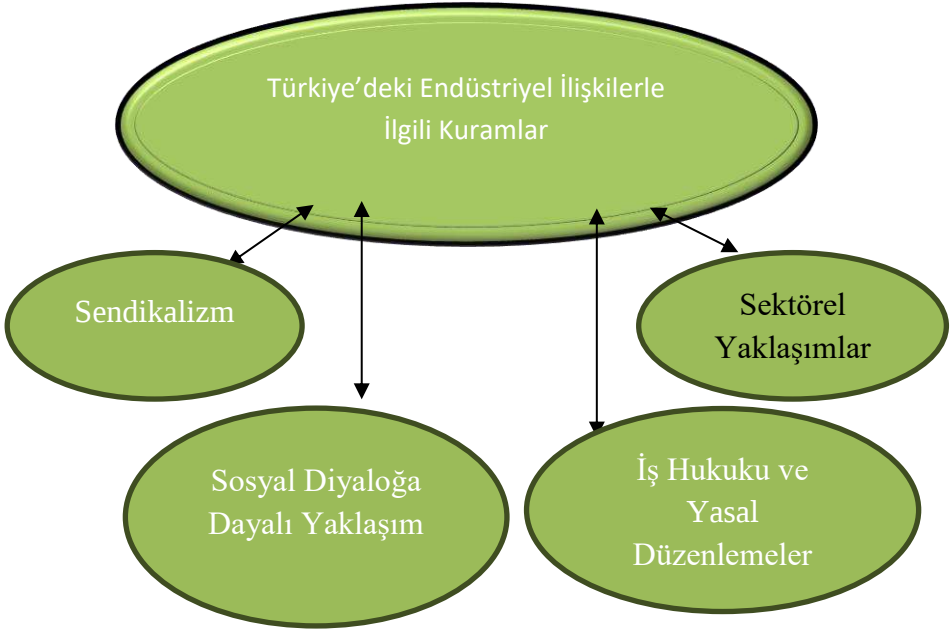
Son yıllarda Türkiye'de sürdürülebilirlik odaklı bir endüstriyel kalkınma yaklaşımı önem kazanmıştır. Sürdürülebilir endüstriyel kalkınma yaklaşımı, çevresel, sosyal ve ekonomik sürdürülebilirlik ilkesine dayanır. Bu yaklaşım, enerji verimliliği, çevresel etkilerin azaltılması, atık yönetimi ve kaynak kullanımının etkinliği gibi konuları öncelikli hale getirir.

Türkiye'nin endüstriyel gelişimi hem yerli hem de yabancı sermayenin katkılarıyla şekillenmektedir. Endüstri ilişkileri disiplini, işçilerin ve işverenlerin çıkarlarını dengede tutmayı ve işyerlerinde adil, güvenli ve üretken çalışma koşullarını sağlamayı amaçlar. Bu bağlamda, Türkiye'deki endüstri ilişkileri ve kuramları, Türkiye'nin sosyo-ekonomik yapısı, işçi-işveren ilişkilerinin tarihsel gelişimi ve yasal düzenlemeler gibi

faktörlerden etkilenmektedir. Bu kuramlar ve yaklaşımlar, işyerlerindeki ilişkileri ve çalışma hayatını anlamak için kullanılan araçlar, analizler olup; Türkiye'deki endüstriyel gelişimi anlamak ve şekillendirmek için kullanılan stratejilerin ve politikaların temelini oluşturur. Türkiye'nin endüstriyel gelişimi, bu yaklaşımların bir kombinasyonu ve zaman içindeki değişimlerle şekillenmiştir

Ülkedeki işçi-işveren ilişkilerini ve çalışma hayatını anlamak için kullanılan teorileri içeren endüstri ilişkileri kuramları ve yaklaşımları da aşağıdaki şekilde özetlenebilir:

Tablo 5. Türkiye’deki Endüstriyel İlişkilerle İlgili Kuramlar (Makale ve Yayınlar İncelenerek Hazırlanmıştır)

Yukarıda Tablo 5.’te verilen kuramların açıklamaları en genel haliyle aşağıdaki gibidir: -Sendikalizm: Türkiye’de sendikalizm, işçi sendikalarının rolü ve etkisi üzerine odaklanan bir kuram olarak değerlendirilebilir. Türkiye’de sendikalar, işçilerin haklarını korumak, ücret ve çalışma koşullarını iyileştirmek, toplu pazarlık

sürecini yürütmek ve çalışma yaşamında demokratik katılımı sağlamak için çaba sarf etmektedir.

-Sosyal Diyaloga Dayalı Yaklaşım: Türkiye'de sosyal diyaloga dayalı yaklaşım, işçi-işveren ilişkilerinin ve toplu pazarlık sürecinin önemini vurgular. Sosyal diyalogun sağlanmasıyla, taraflar arasında anlayış, işbirliği ve uzlaşma kültürünün geliştirilmesi hedeflenir.

-İş Hukuku ve Yasal Düzenlemeler: Türkiye'de iş hukuku ve yasal düzenlemeler, işçi-işveren ilişkilerini düzenlemek ve işçilerin haklarını korumak için kullanılan bir çerçeve oluşturur. Çalışma hukuku, işçilerin çalışma saatleri, ücretlendirme, iş güvencesi, sendikal haklar gibi konulardaki haklarını ve korumalarını düzenler.

-Sektörel Yaklaşımlar: Türkiye'deki endüstri ilişkileri kuramları ve yaklaşımları, farklı sektörlerdeki işçi-işveren ilişkilerini ve çalışma koşullarını da göz önünde bulundurur. Örneğin, inşaat sektörü, tekstil sektörü veya otomotiv sektörü gibi farklı sektörlerdeki çalışma koşulları ve sendikal örgütlenme farklılıkları incelenebilir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SİYASALAŞMA

3.1.Siyasallaşma Kavramı

Siyasallaşma, toplumsal veya ekonomik bir konunun siyasi bir meseleye dönüşmesi veya siyasetin o konuya müdahil olması anlamına gelir. Siyasallaşma sürecinde, belirli bir konu veya mesele siyasi aktörlerin ve politik süreçlerin etkisi altına girer.

Siyasallaşma, farklı şekillerde ortaya çıkabilir. Bir konunun siyasallaşması, politik tartışmalara, siyasi partilerin, politik liderlerin veya sivil toplum örgütlerinin konu hakkında görüş belirtmesine ve çeşitli politik eylemlere yol açabilir. Aynı zamanda, bir konunun yasal düzenlemeler veya politika kararlarıyla ilgili hale gelmesi de siyasallaşmanın bir göstergesi olabilir.

Bu çalışmada siyasallaşma; araştırma konusu olan Sanayi Devrimi, Sanayileşme, Endüstri Gelişimi ve Endüstri İlişkileri kapsamında ele alınmıştır. Siyasallaşma kavramının sanayi ve endüstri ilişkileri tarihi açısından gelişimi ve anlamı, işçi hareketlerinin ve sendikaların

güçlenmesiyle ilişkilidir. İşçi sınıfının siyasi katılımı ve sendikaların etkisi, işçi haklarının korunması ve geliştirilmesi için önemli bir role sahip olmuştur. Bu süreç, demokrasi, sosyal adalet ve işçi hakları gibi kavramların yaygınlaşmasına ve güçlenmesine katkıda bulunmuştur. Öte yandan; Siyasallaşma, birçok alanda gözlemlenebilir.

Örneğin, ekonomik meseleler, sosyal konular, çevre sorunları, insan hakları, göç, sağlık politikaları gibi birçok konu siyasetin etki alanına girebilir ve siyasallaşabilir. Bu süreç, o konunun politikacılar, politik partiler veya hükümetler tarafından ele alınmasını, politika yapım sürecine dahil edilmesini ve siyasi mücadelelerin konu üzerinde yoğunlaşmasını sağlar.

Siyasallaşma, bazen demokratik bir sürecin sonucu olarak ortaya çıkarken, bazen de politik manipülasyon veya çıkar gruplarının etkisiyle gerçekleşebilir. Siyasallaşma sürecinde, belirli bir konu veya mesele politika arenasında tartışmalı hale gelebilir ve farklı politik aktörler arasında çatışmalara neden olabilir.

Siyasallaşma, demokratik bir toplumda önemli bir süreç olmasına rağmen, bazen de bazı sorunları beraberinde getirebilir. Örneğın, siyasallaşma, konunun gerçek ihtiyaçlarından ziyade politik çıkarlara odaklanılmasına veya konunun objektif bir şekilde ele alınmasının yerine politik polemiklere dönüşmesine neden olabilir.

Sonuç olarak, siyasallaşma, bir konunun siyasi tartışmalara ve politik süreçlere dahil olması anlamına gelir. Bu süreçte, konu siyasi aktörlerin etkisi altına girer ve politika yapım sürecine dahil olur. Siyasallaşma, toplumun farklı kesimleri ve politik aktörler arasında tartışmalara ve çatışmalara yol açabilir.

3.2.Tarihsel Süreç Perspektifinden Siyasallaşma

Siyasallaşma, toplumun siyasi alanda daha etkin hale gelmesi ve siyasi süreçlere katılımının artması anlamına gelir. Bu kavramı tarihsel açıdan inceleyecek olursak, siyasallaşma süreci, farklı toplumlarda ve zamanlarda farklı hızlarda ve şekillerde gerçekleşmiştir.

Antik Yunan'da siyasallaşma, Atina'da demokrasinin ortaya çıkışıyla başlamıştır. Atina, tarih boyunca en iyi bilinen demokratik sistemlere ev sahipliği yapmıştır. Burada vatandaşlar, devlet işlerine katılarak politik kararlar alabilme hakkına sahipti. Ancak bu katılım sınırlıydı ve sadece erkek vatandaşlar için geçerliydi. Bu dönemde siyasal mekanizmalar, siyasallaşmanın temelini oluşturdu.

Orta Çağ Avrupa'sında, siyasallaşma süreci farklı şekillerde gelişti. Feodal sistemde, siyasi güç ve otorite genellikle soylular ve kilise yetkilileri tarafından elde ediliyordu. Ancak bu dönemde kentlerin yükselişi ve ekonomik değişimler, yerel toplulukların siyasi taleplerini dile getirmeye başlamasına yol açtı. Bu, bazı bölgelerde kentsel özerklik ve yerel meclislerin oluşmasına yol açtı.

Modern siyasallaşma süreci, 18. ve 19. yüzyıllarda gerçekleşti. Aydınlanma çağı ve Fransız Devrimi, Sanayi Devrimi ve Endüstriyel Gelişmeler gibi olgular, bireysel haklar, özgürlükler ve demokratik kurumlar konusunda büyük bir etki yaptı.

Bu dönemde, halkın siyasi katılımını teşvik etmek amacıyla temsilî demokrasi sistemleri oluşturuldu. Seçimler ve temsilciler yoluyla halkın siyasi süreçlere dâhil olması sağlandı.

Bu çalışmada siyasallaşma; araştırma konusu olan Sanayi Devrimi, Sanayileşme, Endüstri Gelişimi ve Endüstri İlişkileri kapsamında ele alınmıştır. Siyasallaşma kavramının sanayi ve endüstri ilişkileri tarihi açısından gelişimi ve anlamı, işçi hareketlerinin ve sendikaların güçlenmesiyle ilişkilidir. Bu bağlamda, Siyasallaşma kavramının sanayi ve endüstri ilişkileri tarihi açısından gelişimi ve anlamı, işçi hareketleri, sendikaların oluşumu ve işçi haklarının kazanılması gibi unsurları içermektedir. İşçi sınıfının güçlenmesi ve siyasi katılımının artması, sanayi ve endüstri ilişkilerinde önemli değişimlere yol açmıştır.

Sanayi Devrimi'nin başlangıcından itibaren, işçilerin koşulları ve çalışma şartları genellikle zorlu ve adaletsizdi. İşçiler, düşük ücretler, uzun çalışma saatleri, güvencesizlik ve tehlikeli çalışma koşulları altında çalıştırılıyordu. Bu durum, işçilerin haklarını savunma ve

daha iyi çalışma koşulları talep etme ihtiyacını ortaya çıkardı.

İşçi hareketleri ve sendikalar, siyasallaşmanın sanayi ve endüstri ilişkileri üzerindeki etkisini belirginleştiren önemli unsurlardır. İşçi hareketleri, işçilerin birlikte hareket etmelerini ve haklarını savunmalarını sağlamak amacıyla ortaya çıkan örgütlenmelerdir. Bu hareketler, sendikalar aracılığıyla işçi sınıfının taleplerini dile getirerek toplu pazarlık yapma yetkisini elde ettiler.

Sendikalar, işçi sınıfının siyasi katılımını artıran ve siyasallaşma sürecini destekleyen önemli kurumlardır. Sendikalar, işçilerin sesini yükseltmek, çalışma koşullarını iyileştirmek ve ücretlerini korumak için politikalar oluşturma ve siyasi süreçlere katılma yolunda etkili bir araç haline gelmiştir. İşçi sendikaları, siyasi partilere baskı yapma, yasa ve düzenlemelerde değişiklik yapma gibi yollarla işçi haklarının korunması ve geliştirilmesi için mücadele etmiştir.

Siyasallaşma süreci, işçi hareketlerinin etkisiyle, işçilerin siyasi alanda daha fazla temsil edilmesini sağlamıştır. İşçi sınıfının siyasi katılımı ve sendikaların gücü, işçi haklarının yasal korumaya alınmasına ve çalışma koşullarının iyileştirilmesine yol açmıştır. İşçi sendikaları, işçi haklarını güvence altına alan yasaların oluşturulmasında aktif bir rol oynamış ve sosyal devlet politikalarının gelişimine katkıda bulunmuştur.

Siyasallaşma süreci, işçi sınıfının siyasi bilinçlenmesini ve özgürlüklerini savunma yeteneğini geliştirmesini de teşvik etmiştir. İşçi hareketleri, demokratik süreçlere katılımı teşvik ederek, işçilerin siyasi karar süreçlerinde etkin rol oynamalarını sağlamıştır. Bu süreç, işçi sınıfının siyasi gücünün artmasına ve demokratik değerlerin güçlenmesine katkıda bulunmuştur.

Zamanla, siyasallaşma süreci daha da ilerledi. Daha fazla ülke, demokratik sistemlere geçti ve vatandaşların siyasi hakları daha da genişletildi. Bu süreç, kadınların seçme ve seçilme hakkını kazandığı, azınlıkların siyasi temsilini artırdığı ve sivil toplum kuruluşlarının gücünü artırdığı bir dönem oldu.

Günümüzde siyasallaşma süreci devam etmektedir. Teknolojik gelişmeler, internet ve sosyal medya gibi araçlar, halkın siyasi süreçlere daha hızlı ve etkili bir şekilde katılmasını sağlamıştır. Aynı zamanda, siyasi katılımın sınırlarını ve kapsamını tartışmaya açan yeni sorunlar ve meydan okumalar ortaya çıkmıştır.³¹

Tarihsel olarak siyasallaşma, toplumun siyasi alanda daha fazla söz sahibi olması için bir mücadele sürecini yansıtmaktadır. Bu süreç, demokrasi, insan hakları ve toplumsal adalet gibi değerlerin gelişmesine katkıda bulunmuştur. Ancak her toplumda ve dönemde siyasallaşma süreci farklıdır ve zaman içinde değişebilir.

3.3.Sanayileşme Süreci Ve Siyasallaşma

Sanayi devrimi, 18. ve 19. yüzyıllarda İngiltere'de başlayan ve ardından diğer ülkelere yayılan bir dönemdir. Bu dönemde tarım toplumundan makineleşmiş ve endüstriyel üretime dayalı bir topluma geçiş yaşanmıştır. Sanayi devrimi, bu dönemdeki teknolojik ilerlemeler,

³¹ COHEN, W.,M. and D. A. LEVINTHAL (1989), "Innovation and Learning: The Two Faces of R&D", The Economic Journal, 99, 569-596.

Üretim süreçlerindeki değişiklikler ve toplumsal dönüşümlerle karakterizedir.

Siyasallaşma ise, endüstri devrimi döneminde sanayi işçilerinin siyasi süreçlere dahil olmaları anlamına gelir. Sanayi devrimiyle birlikte büyük sanayi merkezleri oluşt ve işçilerin yaşam koşulları ciddi şekilde etkilendi. Uzun alışma saatleri, düşük ücretler, kötü çalışma koşulları ve ocuk işçiliği gibi sorunlar ortaya ıktı. İşçiler, bu koşulların iyileştirilmesi ve haklarının korunması için örgütlenme çabalarına giriştiler.

Sanayi işçileri, sendikalar kurarak haklarını savunmak, çalışma koşullarını iyileştirmek ve ücretleri artırmak için mücadele ettiler. Sendikalar, işçi sınıfının sesini siyasi arenada duyurmak için politik mücadelelere girişti. Bu dönemde, işçi hareketleri ve sendikalar, siyasi partileri etkilemeye ve işçi sınıfının taleplerinin siyasi düzeyde karşılık bulmasını sağlamaya çalıştı.

Siyasallaşma süreci, işçi sınıfının politik katılımını artırdı ve işçi hareketlerinin siyasi güç kazanmasına yol açtı. İşçi sendikaları, siyasi partilerle ittifaklar kurarak veya

bağımsız olarak siyasi karar alma süreçlerine müdahale etmeye çalıştılar. Böylece, işçilerin hakları ve çıkarları için politik reformlar gerçekleştirildi ve çalışma hayatına ilişkin yasalar ve düzenlemeler yapıldı.

Ancak, siyasallaşma süreci zaman zaman zorluklarla da karşılaştı. İşverenler ve hükümetler, işçi hareketlerini bastırmak veya etkisini sınırlamak için çaba gösterdi. Grevler, çatışmalar ve toplumsal gerilimler ortaya çıktı. Aynı zamanda, siyasi partiler arasındaki rekabet ve farklı ideolojik yaklaşımlar, işçi hareketlerinin politik etkisini şekillendirdi.

Sonuç olarak, sanayi devrimi dönemi, işçilerin haklarını ve yaşam koşullarını iyileştirmek için siyasallaşma sürecinin yaşandığı bir dönem oldu. İşçi sendikaları ve işçi hareketleri, politik katılım ve mücadeleyle haklarını koruma ve iyileştirme çabalarında önemli bir rol oynadılar. Bu süreç, günümüzdeki işçi hakları, çalışma koşulları ve sosyal adalet gibi konuların şekillenmesinde önemli bir etki bıraktı.

Tarihte, siyasallaşma ve endüstri ilişkileri arasında birçok etkileşim ve ilişki yaşanmıştır. Özellikle sanayi devrimi sonrası dönemlerde, endüstriyel dönüşüm ve işçi sınıfının ortaya çıkışı, siyasal alanda da önemli değişimlere yol açmıştır. İşçilerin yaşadığı zorluklar ve hak arayışları, siyasal mücadelelerin ve örgütlenmelerin tetikleyicisi olmuştur.

Sanayi devrimi sonrası, büyük sanayi merkezlerinde yoğunlaşan işçi sınıfı, düşük ücretler, uzun çalışma saatleri, kötü çalışma koşulları ve çocuk işçiliği gibi sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Bu koşullar, işçilerin haklarını savunmak ve yaşam koşullarını iyileştirmek için sendikalar kurma ve siyasi mücadelelere girişme ihtiyacını doğurmuştur.³²

İşçi hareketleri ve sendikalar, siyasi partileri etkilemeye ve işçi sınıfının taleplerinin siyasi düzeyde karşılık bulmasını sağlamaya çalışmıştır. İşçi sendikaları, politik katılımı teşvik etmek ve işçi haklarını güvence altına

³² ERKAL, Mustafa E., Sosyoloji (Toplumbilimi), Der Yayınevi, 5. Baskı, İstanbul, 1993.

alacak yasal düzenlemeler yapmak için siyasi güçlerle ittifaklar kurmuştur.

Bu dönemde, işçi hareketlerinin siyasi etkisi büyümüş ve işçi sınıfının politik güç kazanmasına yol açmıştır. İşçi hareketleri, grevler, mitingler ve diğer eylemlerle taleplerini dile getirerek siyasi karar alma süreçlerinde etkin rol oynamıştır. İşçilerin haklarını savunmak ve yaşam koşullarını iyileştirmek için çeşitli siyasi reformlar gerçekleştirilmiştir.

Ancak, siyasallaşma süreci bazı zorluklarla da karşılaşmıştır. İşverenler ve hükümetler, işçi hareketlerini bastırmak veya etkilerini sınırlamak için çaba göstermiştir. Grevler, çatışmalar ve toplumsal gerilimler ortaya çıkmıştır. Siyasi partiler arasındaki rekabet ve ideolojik farklılıklar da işçi hareketlerinin politik etkisini şekillendirmiştir.

Tarihte, siyasallaşma sanayileşme ve endüstri ilişkileri arasındaki etkileşimler ülkeden ülkeye farklılık göstermiştir. Örneğin, 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında bazı Avrupa ülkelerinde sosyal

demokrat hareketlerin yükselişı, işçi sınıfının siyasal temsiliyetini artırmış ve sosyal reformları mümkün kılmıştır. Diğer ülkelerde ise işçi hareketlerinin siyasal etkisi sınırlı kalmış veya baskı altında tutulmuştur.

Sonuç olarak, tarihte siyasallaşma ve endüstri ilişkileri arasında karmaşık ve değişken bir ilişki vardır. İşçi sınıfının ortaya çıkışı, sendikaların ve işçi hareketlerinin siyasi mücadeleleri ve hak arayışları, işçi haklarının ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi için önemli bir rol oynamıştır. Bu dönemlerde siyasi mücadeleler, işçilerin yaşam koşullarına etki etmiş ve siyasal düzlemde reformların gerçekleştirilmesine yol açmıştır.

3.4.Endüstri İlişkileri Ve Siyasallaşma

Endüstri ilişkileri ve siyasallaşma, işçi sendikaları, işverenler ve devlet arasındaki etkileşimleri ve ilişkileri ifade eden bir kavramdır. Bu ilişkiler genellikle işçi hakları, çalışma koşulları, ücretler ve diğer işçiyle ilgili konularla ilgilidir.

Siyasallaşma, endüstri ilişkilerinin politik süreçlere ve kararlara dahil olması anlamına gelir. İşçi sendikaları ve

işveren dernekleri, politik gücü ve mevzuatı etkileyebilmek için çeşitli politik faaliyetlere katılabilirler. Bunlar arasında siyasi partilere bağış yapmak, lobi faaliyetlerinde bulunmak, kampanyalar düzenlemek ve politikacılarla iş birliği yapmak gibi eylemler yer alabilir.

Endüstri ilişkileri ve siyasallaşma, işçi sendikalarının ve işveren derneklerinin siyasi süreçlere katılmasıyla ortaya çıkan çeşitli sonuçlara yol açabilir. Örneğin, işçi sendikaları, çalışma yasalarının iyileştirilmesi, iş güvenliği standartlarının yükseltilmesi ve işçi haklarının korunması gibi konularda etkili olabilir. Aynı şekilde, işveren dernekleri, iş düzenlemelerinde esneklik ve maliyet tasarrufu gibi konularda politika yapım sürecine etki edebilir.

Ancak, endüstri ilişkilerinin siyasallaşması bazen de sorunlara yol açabilir. Politik bağlantılarının aşırı güçlenmesi veya çıkar gruplarının siyasi kararlar üzerinde aşırı etkili olması, adil ve dengeli bir endüstri ilişkileri ortamını tehdit edebilir. Bu durum, işçi

haklarına veya işverenlerin rekabet gücüne zarar verebilir.³³

Sonuç olarak, endüstri ilişkileri ve siyasallaşma, işçi sendikaları, işveren dernekleri ve devlet arasındaki etkileşimleri ve politik süreçlere katılımları ifade eder. Bu ilişkiler, işçi haklarının korunması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi gibi olumlu sonuçlar doğurabileceği gibi, aşırı politik etkinin dengesizliklere yol açması gibi sorunlara da neden olabilir. Bu nedenle, endüstri ilişkileri ve siyasallaşmanın denge ve şeffaflık ilkesine dayalı olarak yönetilmesi önemlidir.

³³ DERELİ, Toker, Aydınlar, Sendika Hareketi ve Endüstriyel İlişkiler Sistemi, İ.Ü. Yayınları, İstanbul, 1986.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.SANAYİLEŞMENİN ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİNE ETKİSİ VE SİYASALLAŞMA

Sanayileşme, endüstrinin büyümesi ve ekonominin endüstri sektörüne dayalı hale gelmesi sürecidir. Bu süreçte, tarım ve el işçiliği gibi geleneksel sektörlerin yerini fabrika sistemi ve makineleşme alır. Sanayileşme, ekonomik büyüme, teknolojik ilerleme, üretim verimliliğinin artması ve istihdam yaratma potansiyeli gibi avantajlar sunar.

Ancak, sanayileşmenin beraberinde getirdiği değişimler ve dönüşümler, işçi-işveren ilişkilerinde ve siyasal süreçlerde etkileri olabilir. Endüstri ilişkileri, çalışma yaşamı ve iş ilişkileri alanında ortaya çıkar.

Sanayileşme sürecinde, işçilerin yoğunlaştığı endüstri sektörlerinde işçi sendikaları ve işveren birlikleri gibi örgütler ortaya çıkabilir. Bu örgütler, işçilerin haklarını savunmak, çalışma koşullarını iyileştirmek ve toplu pazarlık süreçlerini yürütmek amacıyla faaliyet gösterir.

Sanayileşme süreci aynı zamanda siyasallaşma sürecini de tetikleyebilir. Sanayileşme, toplumun sosyal yapısında değişikliklere neden olabilir ve sınıf bilincinin güçlenmesine katkıda bulunabilir. İşçi sınıfının ortaya çıkmasıyla birlikte, işçi hareketleri, sendikalar ve işçi partileri gibi siyasi güçler de ortaya çıkabilir. Bu siyasi güçler, işçi haklarının savunulmasını, sosyal adaletin sağlanmasını ve toplumsal dönüşümleri hedefleyen politikaların oluşturulmasını amaçlar.

Ancak, sanayileşmenin siyasallaşmaya etkisi karmaşık olabilir. Sanayileşme süreci hem demokratikleşme hem de otoriterleşme eğilimleriyle ilişkilendirilebilir. Bazı durumlarda, sanayileşme ve işçi hareketleri, demokratikleşme süreçlerini destekleyebilir ve işçilerin politik katılımını teşvik edebilir. Ancak diğer durumlarda, sanayileşme, otoriter yönetimlerin güçlenmesine ve işçi hareketlerinin bastırılmasına yol açabilir.

Sonuç olarak, sanayileşme süreci, endüstri ilişkilerini etkiler ve işçi-işveren ilişkilerinde, sendikal hareketlerde ve siyasal süreçlerde değişimlere neden olabilir. Bu

değişimler, demokratikleşme veya otoriterleşme gibi farklı sonuçlar doğurabilir ve ülkenin politik ve ekonomik yapısına, yönetim sistemine ve toplumun değerlerine bağlı olarak değişebilir.

4.1.Dünyada Sanayileşmenin Endüstri İlişkilerine Etkisi Ve Siyasallaşma

Daha önce anlatıldığı üzere dünyada sanayileşmenin endüstri ilişkilerine etkisi karmaşık ve çok yönlüdür. Bu bağlamda bir genelleme yapılacak olursa bu etkileri aşağıdaki şekilde genellemek mümkün görünmektedir:

-İşçi Sınıfının Oluşumu: Sanayileşme süreci, kırsal kesimden şehirlere göçü hızlandırmış ve büyük fabrikalarda çalışacak işçi sınıfının oluşmasına yol açmıştır. Bu, işçilerin örgütlenmesi ve toplu eylemler yapma potansiyelini artırmıştır.

-Sendikaların Güçlenmesi: Sanayileşme, işçilerin sendikalara olan ihtiyacını artırmış ve sendikal hareketin güçlenmesine yol açmıştır. Sendikalar, işçilerin haklarını korumak, ücretleri ve çalışma koşullarını iyileştirmek için mücadele etmişlerdir.

-Toplu Pazarlık: Sanayileşme, işçilerin toplu pazarlık yapma ve işverenlerle müzakere etme ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. İşçi sendikaları, toplu pazarlık süreçlerinde işverenlerle masaya oturarak işçi haklarını ve çıkarlarını korumaya çalışmışlardır.

-İş Güvenliği ve Çalışma Koşulları: Sanayileşme, iş güvenliği standartlarının ve çalışma koşullarının geliştirilmesi için bir zemin oluşturmuştur. İşçi hareketleri ve sendikal mücadeleler, daha iyi çalışma koşullarının sağlanması ve işçi sağlığının korunması için önemli bir rol oynamıştır.

Siyasallaşma ise, endüstri ilişkilerinin siyasi boyutunu ifade eder. Sanayileşme süreci, işçi sınıfının siyasi bilinçlenmesini ve politik hareketliliklerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. İşçi sınıfı, daha iyi çalışma koşulları, sosyal haklar ve demokratik katılım için siyasi partiler ve sendikalar aracılığıyla taleplerini dile getirmiştir.

Siyasallaşma aynı zamanda siyasi partilerin endüstri ilişkilerine etkisini de içerir. Siyasi partiler, işçi sınıfının

çıkarlarını temsil etme, işçi haklarını koruma ve çalışma koşullarını iyileştirme sözü veren politikaları benimseyebilirler. İşçi sendikaları ve diğer işçi örgütleri genellikle siyasi partilere destek verir ve politik etki ve değişim arayışında siyasi arenada yer alırlar.

Ancak, sanayileşmenin endüstri ilişkilerine etkisi ve siyasallaşma süreci ülkeden ülkeye farklılık gösterebilir. Farklı siyasi, ekonomik ve toplumsal koşullar, bu etkileşimleri şekillendirebilir ve farklı sonuçlara yol açabilir.

Sanayileşme sürecinin sosyolojik olarak endüstri ilişkilerine ve siyasallaşmaya etkisi derin ve çeşitli olmakla birlikte bazı ana noktalardan aşağıdaki şekilde bahsedilebilir:

-Sınıf Oluşumu: Sanayileşme, işçi sınıfının ortaya çıkmasına ve güçlenmesine yol açmıştır. Kırsal kesimden şehirlere olan göç, büyük fabrikalarda çalışacak işçi sınıfının oluşumunu hızlandırmıştır. Bu, sınıf farklılıklarının belirginleştiği ve işçi-işveren çatışmasının arttığı bir sosyal yapıyı ortaya çıkarmıştır.

-İşçi Hareketleri: Sanayileşme, işçilerin haklarını arama ve çıkarlarını koruma amacıyla sendikalara ve diğer işçi örgütlerine olan taleplerini artırmıştır. İşçi hareketleri, toplu pazarlık, grevler ve diğer eylemler yoluyla işçi sınıfının sesini duyurma ve taleplerini dile getirme amacı gütmüştür.

-İşçi Bilinci ve Siyasallaşma: Sanayileşme, işçi sınıfının siyasi bilinçlenmesini ve politik hareketliliklerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. İşçi sınıfı, daha iyi çalışma koşulları, sosyal haklar ve demokratik katılım için siyasi partiler ve sendikalar aracılığıyla taleplerini dile getirmiştir. Bu siyasallaşma süreci, işçi sınıfının politik katılımını artırmış ve sosyal değişimi talep etme yönünde güçlü bir itici güç oluşturmuştur.

-Toplumsal Dönüşüm ve Sosyal Hareketler: Sanayileşme süreci, toplumsal dönüşümü beraberinde getirir. Endüstriyel gelişim, sınıf farklılıklarının artmasına ve toplumsal yapının değişmesine neden olur. Bu durum, toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasına ve farklı grupların taleplerini dile getirmesine yol açar. Örneğin, işçi sendikaları, kadın hareketleri, çevre hareketleri gibi

sosyal hareketler, sanayileşmenin etkilerine tepki olarak ortaya çıkmıştır.

-Devlet Müdahalesi ve Politika: Sanayileşme süreci, devletin rolünün önemini artırmıştır. Devlet, işçi haklarını korumak, çalışma koşullarını düzenlemek ve endüstri ilişkilerini denetlemek amacıyla politikalar geliştirmiştir. Endüstriyel ilişkileri düzenleyen yasalar, çalışma standartları ve toplu pazarlık mekanizmaları gibi düzenlemeler, devletin sanayileşme sürecindeki rolünü yansıtır.

Bu etkiler, sanayileşme sürecinin toplumsal ve siyasal dinamiklerini açıklamak için önemli sosyolojik perspektiflerdir. Ancak, her ülkede sanayileşme süreci ve etkileri farklılık gösterir, çünkü siyasi, ekonomik ve toplumsal koşullar ülkeden ülkeye değişir. Böylece, Sanayileşme süreci, her ülkede farklı şekillerde gerçekleşebilir ve sosyal, ekonomik, politik ve çevresel etkileri de beraberinde getirebilir. Bu nedenle, sanayileşmenin yönetimi ve sürdürülebilirliği önemli bir konu olarak ele alınır.

Elbette, siyasi partilerin politikaları, ideolojileri ve bölgesel farklılıklar gibi faktörler endüstri ilişkilerine olan etkilerini belirler. Ayrıca, toplumun beklentileri, ekonomik koşullar ve küresel faktörler de endüstri ilişkilerinde siyasi partilerin etkisini şekillendirebilir.

4.2 Türkiye’de Sanayileşmenin Endüstri İlişkilerine Etkisi ve Siyasallaşma

Türkiye’de Sanayi Devrimi, daha geç başlamış ve 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında etkisini göstermeye başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde sanayileşme girişimleri, Batılılaşma politikaları ve ticaretin modernleştirilmesi çabalarıyla başlamıştır. Cumhuriyet döneminde ise Atatürk’ün önderliğinde sanayileşme ve modernleşme politikalarıyla daha hızlı bir süreç yaşanmıştır. Türkiye’de sanayi sektörünün gelişimi, özellikle 1950’lerden itibaren hız kazanmış ve 1960’lardan itibaren daha planlı bir şekilde

teşvik edilmiştir. Bu süreç, siyasal arenada da etkili olmuştur.³⁴

Türkiye, 20. yüzyılın başlarından itibaren sanayileşme sürecini hızlandırmış ve tarım ekonomisinden sanayi ekonomisine geçiş yapmıştır. Bu süreçte şu etkiler gözlemlenebilir:

-İşgücü ve işçi ilişkileri: Sanayileşme sürecinde Türkiye'de işgücü yapısı değişmiştir. Kırsal kesimden şehirlere göç, sanayi bölgelerindeki fabrikalarda işçi sınıfının oluşmasına neden olmuştur. İşçi sendikaları ve sendikal örgütlenme gücü artmıştır. İşçiler, daha iyi çalışma koşulları, ücretler ve sosyal haklar için mücadele etmişlerdir.

-İşyeri düzenlemeleri ve güvenlik: Sanayileşme ile birlikte Türkiye'de işyeri düzenlemeleri ve iş güvenliği konuları önem kazanmıştır. İş sağlığı ve güvenliği yasaları çıkarılmış, işyerlerindeki güvenlik önlemleri artırılmış ve işçilerin hakları koruma altına alınmıştır. İş

³⁴ SENYAPILI, Önder, Toplum ve İletişim, Turhan Kitapevi, Ankara, 1981.

kazalarının azaltılması ve işçi sağlığının korunması amacıyla çeşitli düzenlemeler yapılmıştır.

-İşveren-İşçi ilişkileri: Türkiye'de sanayileşme sürecinde işveren-İşçi ilişkileri önemli bir konudur. İşverenler, işçilerin verimliliğini artırmak, rekabet avantajı elde etmek ve üretimi yönlendirmek amacıyla çeşitli politikalar uygulamışlardır. Aynı zamanda işçi talepleri, sendikal örgütlenme ve toplu sözleşmeler gibi konularda müzakereler gerçekleşmiştir. İşveren ve işçi arasındaki ilişkiler zaman zaman çatışmalı olmuştur.

-Mesleki beceriler ve eğitim: Türkiye'deki sanayileşme süreci, mesleki beceri gerektiren sanayi sektörlerinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu durum, işgücünün niteliğini artırma ihtiyacını beraberinde getirmiştir. Türkiye'de mesleki eğitim ve yetenek geliştirme programlarına yatırımlar yapılmış ve nitelikli işgücünün yetiştirilmesine önem verilmiştir.

-Sosyal politikalar: Türkiye'de sanayileşme süreciyle birlikte sosyal politikalar da gelişmiştir. İşçilerin sosyal hakları, sağlık hizmetleri ve sosyal güvenlik gibi

alanlarda iyileştirmeler yapılmıştır. Sendikal hareketler ve işçi sınıfının mücadelesi, sosyal politikalara etki etmiştir. Türkiye'de Sanayi Devrimi'nin siyaset sürecine etkileri çeşitli boyutlarda görülebilir. İşçi hareketleri ve sendikalar, sanayileşme sürecinde ortaya çıkmış ve işçi haklarının savunulmasını amaçlamıştır. Aynı zamanda, sanayi sermayesi ve iş dünyası da siyasi güçlerini artırmış ve siyasette etkin rol oynamıştır. Siyasi partiler ve siyasi liderler, sanayi sektörünün gelişimini teşvik eden politikaları benimsemiş ve ekonomik kalkınma için sanayileşmeyi öncelikli hedef olarak belirlemişlerdir. Sanayi Devrimi'nin siyaset sürecine etkisi, Türkiye'nin politik ve ekonomik dönüşümlerinde önemli bir rol oynamıştır.³⁵

Ancak, Türkiye'de Sanayi Devrimi'nin etkileri ve siyaset süreci, özellikle ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklar, dış etkiler, toplumsal yapıdaki farklılıklar ve modernleşme sürecinde yaşanan zorluklar gibi faktörlerden etkilenmiştir. Sanayileşmenin Türkiye'deki endüstri

³⁵ BOTTOMORE, Tom, Nisbet Robert, Sosyolojik Çözümlemenin Kısa Tarihi, Çev: Mete Tuncay, Aydın Uğur, Ayraç Yayınevi, Ankara, 1997

ilişkilerine etkisi, siyasi, ekonomik ve sosyal faktörlerle birlikte değerlendirilmelidir. Türkiye'deki siyasi partilerin politikaları ve yönetim anlayışı da endüstri ilişkilerini etkileyebilir. Özellikle işçi hakları, sendikal örgütlenme, iş güvenliği ve sosyal politikalar gibi konularda siyasi partilerin tutumları ve politikaları önem taşır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. KİTABIN ÖNEMİ VE SONUÇ

5.1.Önem ve Sonucu

İşçi haklarının korunması, demokratik süreçlerin güçlenmesi ve toplumsal adaletin sağlanması için önemli bir rol oynayan konunun, sosyal ve politik gelişmeleri anlamak ve toplumsal ilerlemeyi teşvik etmek için dikkate alınması gereken önemli bir konu olduğu düşünülerek seçilen tez konumuz “SANAYİLEŞMENİN ENDÜSTRİ İLİŞKİLERİNE ETKİSİ VE SİYASALLAŞMA” dır.

Sanayileşmenin endüstri ilişkilerine etkisi ve siyasallaşma, önemli bir konudur çünkü bu faktörler, toplumda siyasi, ekonomik ve sosyal değişimleri tetikler. Bu bağlamda, araştırma konumuzun önemini açıklayan bazı nedenler şu şekilde genellenebilir:

-İşçi Sınıfının Oluşumu: Sanayileşme süreci, geleneksel tarım toplumlarını endüstriyel toplumlara dönüştürdü. İşçi sınıfının ortaya çıkmasıyla birlikte, emeğin değeri, işçi hakları, çalışma koşulları ve ücret gibi konular

önemli hale geldi. Bu, işçilerin sendikalar aracılığıyla bir araya gelmesini ve siyasi katılım yoluyla haklarını savunmasını teşvik etti.

-İşçi Hakları ve Sosyal Adalet: Sanayileşme, işçi sınıfının sömürülmesine ve zorlu çalışma koşullarına yol açabilir. Ancak aynı zamanda, bu dönemde işçi haklarına yönelik mücadeleler ortaya çıktı ve sendikaların güçlenmesiyle birlikte, işçi haklarının korunması ve sosyal adaletin sağlanması için reformlar gerçekleştirildi. Siyasallaşma, işçilerin siyasi süreçlere katılarak taleplerini dile getirmesini ve değişimi zorlamasını sağladı.

-Toplumsal Denge ve Sosyal İstikrar: Sanayileşme, toplumda büyük değişimlere neden olurken, siyasallaşma, bu değişimlerin yönetilmesine yardımcı olur. İşçilerin siyasi katılımı ve sendikaların gücü, işçi sınıfının çıkarlarının temsil edilmesini ve toplumsal dengeyi sağlamayı amaçlar. Siyasal süreçlerin içinde yer almak, işçi sınıfının taleplerini dikkate alarak politikaların oluşturulmasını ve toplumsal istikrarın sağlanmasını sağlar.

-Demokratikleşme ve Halkın Katılımı: Siyasallaşma, demokratikleşme sürecinin önemli bir parçasıdır. İşçi sınıfının siyasi katılımı ve temsil gücü, demokratik süreçleri güçlendirir ve halkın karar alma süreçlerine katılımını teşvik eder. Siyasallaşma, halkın siyasi bilinçlenmesini artırır ve toplumun çeşitli kesimlerinin politikayı etkileme imkanını sağlar.

-Toplumsal Dönüşüm ve İlerleme: Sanayileşme ve siyasallaşma birlikte çalışarak toplumsal dönüşümü ve ilerlemeyi hızlandırır. İşçi hakları ve sosyal adalet için yapılan mücadeleler, toplumda daha eşitlikçi bir yapı oluştururken, demokratik süreçler toplumsal değişimi teşvik eder. Bu, toplumun gelişimi, insan haklarının korunması ve ekonomik refahın artması gibi önemli sonuçlar doğurur.

Sanayi Devrimi, 18. ve 19. yüzyıllarda İngiltere'de başlayan ve ardından diğer Avrupa ülkelerine yayılan büyük bir dönüşüm sürecidir. Bu süreçte tarıma dayalı toplumlar endüstriyel bir ekonomiye dönüşmüş ve

fabrikalar, makineleşme ve yeni üretim teknolojileri ortaya çıkmıştır. Sanayi Devrimi, işçi sınıfının oluşumu, kentleşme, sosyal sınıf yapılarının değişimi gibi etkileriyle birlikte siyaset üzerinde de önemli etkilere sahip olmuştur. Sanayi devriminin en belirgin özelliği, el işçiliğine dayalı üretim yöntemlerinden makinelerin kullanıldığı fabrikalara geçişin sağlanmasıdır. Bu dönemde su gücü ve ardından buhar gücü ile çalışan makinelerin geliştirilmesi, üretim süreçlerinin hızlanmasını ve verimliliğin artmasını sağlamıştır.

Bu dönemde, kömür gibi fosil yakıtların keşfi ve kullanımı önemli bir rol oynamıştır. Kömür, buhar gücüyle çalışan makinelerin enerji kaynağı olarak kullanılmış ve fabrikalarda üretimin artmasını sağlamıştır. Öte yandan, Sanayi devrimiyle birlikte ulaşım ve iletişim alanlarında da büyük gelişmeler yaşanmıştır. Demiryolu, buharlı gemiler ve telgraf gibi yeni teknolojiler, mal ve hammadde taşımacılığını kolaylaştırmış ve ticareti hızlandırmıştır. Nüfus Değişimi ve Kentsel Dönüşüm açısından bakıldığında Sanayi devrimi, tarımsal üretimden fabrika üretimine geçişle

birlikte kırsal bölgelerden kentlere büyük bir göç dalgasını tetiklemiştir. İşçiler, fabrikalarda çalışmak için kentlere akın etmiş ve bu da kentsel alanların hızla genişlemesine ve değişmesine yol açmıştır. Sanayi devrimi süreci, İngiltere'den diğer Avrupa ülkelerine ve dünyanın diğer bölgelerine yayılmıştır. İngiltere'nin başarısı ve teknolojik ilerlemesi, diğer ülkelerin de sanayileşme sürecine girmesini teşvik etmiştir. Bu süreç, modern endüstriyel toplumların temelini oluşturmuş ve ekonomik, sosyal ve siyasi alanlarda büyük değişimlere yol açmıştır.

Metodolojik olarak yapılan araştırma ve çalışmaların incelenerek tek elde toplanmasını ve derlenerek alınan sonuçlar, çalışılan kuramlar ve yapılan yorumların verilmesini amaçlayan bu çalışmada, genel olarak, endüstri ilişkilerinin sanayileşme oluşum ve prosesleri içerisinde bağımlı bir değişken olarak meydana geldiği görülmüştür. Bu açıdan bakılacak olursa; endüstri ilişkileri toplumların ekonomik, sosyal, siyasi, tarihsel, kültürel, hukuksal ve ideolojik strüktürlerinden açıkça etkilenmektedir. Dolayısıyla her bir etken, Endüstri

ilişkilerinin toplumsal farklılıklarına neden olarak görülebilir. Öte yandan, endüstri ilişkilerinin sosyal ve ekonomik etkilerine bakıldığında karşılıklı bir etkileşimden de söz edilebilir. Sanayileşmenin siyasallaşmaya etkisi, ülkenin politik ve ekonomik yapısına, yönetim sisteminin karakterine, toplumun kültürel değerlerine ve diğer birçok faktöre bağlı olarak değişebilir. Ayrıca, sanayileşme sürecindeki siyasal etkilerin olumlu veya olumsuz olabileceği ve demokratikleşme veya otoriterleşme gibi farklı sonuçlar doğurabileceği unutulmamalıdır.

Sonuçta, sanayi devrimiyle başlayan endüstriyel dönüşüm, dünyada büyük değişimlere ve gelişmelere yol açmıştır. Endüstri dünyada sürekli olarak evrim geçirerek teknolojik ilerlemelerle birlikte şekillenmiş ve günümüzde de hızla gelişmeye devam etmektedir. Bir ekonomide tarımsal üretimden sanayi üretimine geçişi geçiş sürecinde endüstri ilişkileri de önemli bir değişim gösterir. Bu bağlamda sanayileşmenin endüstri ilişkilerine etkilerinden bazıları şu şekilde özetlenebilir:

-İşgücü ve işçi ilişkileri: Sanayileşme, tarımsal ekonomiden sanayi ekonomisine geçişle birlikte işgücü yapısında önemli bir değişikliğe neden olur. Tarımdan sanayiye göç eden insanlar fabrikalarda çalışmaya başlar ve işçi sınıfı oluşur. Bu durum, işçi sendikalarının oluşmasını teşvik eder ve işçi hakları konusunda mücadeleler başlar. Sanayileşme, işçilerin örgütlenme gücünü artırır ve işçi sınıfının sosyal ve ekonomik taleplerini ileri sürmesini sağlar.

-İşyeri düzenlemeleri ve güvenlik: Sanayileşme, işyerlerinde yeni düzenlemelerin uygulanmasını gerektirir. Fabrikaların büyüklüğü ve karmaşıklığı artar, iş güvenliği ve sağlığı önemli bir konu haline gelir. İşçilerin güvende olması ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi için çeşitli yasal düzenlemeler yapılır. İş kazalarının ve meslek hastalıklarının azaltılması hedeflenir.

-İşveren-İşçi ilişkileri: Sanayileşme sürecinde işveren-işçi ilişkileri değişir. Fabrikalarda işverenler, işçilerin büyük bir kısmını istihdam eder ve üretimi yönlendirir. İşverenler, üretkenliklerini artırmak ve rekabet avantajı

elde etmek için işçilerin verimliliğini artırmak için yöntemler geliştirirler. Aynı zamanda işçi taleplerine karşı da tutumlarını belirlerler. İşverenlerin ve işçilerin çıkarları arasında zaman zaman çatışmalar yaşanabilir ve bunların çözümü için müzakereler ve pazarlıklar gerçekleştirilir.

-Mesleki beceriler ve eğitim: Sanayileşme, işgücünün niteliğinde değişikliklere yol açar. Tarım sektöründe çalışanlar genellikle düşük eğitim seviyesine sahiptirken, sanayide çalışanlar için mesleki beceri ve eğitim gereksinimi artar. Sanayileşme süreci, işçilerin mesleki becerilerini geliştirmeleri için eğitim ve öğretim olanaklarının sağlanmasını teşvik eder. Bu da işgücünün kalitesini artırır ve ekonomik büyümeyi destekler.

-Toplumsal dönüşüm: Sanayileşme, toplumun genel yapısında dönüşümlere neden olur. Kırsal alanlardan şehirlere göç eden insanlar, yeni bir yaşam tarzına adapte olmak zorunda kalır. Kentlerde işçi mahalleleri ve işçi

kültürü oluşur. Sanayileşme, sosyal sınıfların oluşumunu da hızlandırır ve toplumsal ilişkileri etkiler.

Sanayileşmenin endüstri ilişkilerine etkisi, sürecin hızına, ülkenin sosyal ve ekonomik yapısına ve dönüşümün yönetildiği politikalara bağlı olarak değişiklik gösterebilir. Ancak genel olarak sanayileşme, işçi hakları ve güvenliği konularında ilerlemeyi teşvik ederken, işveren-işçi ilişkilerini ve toplumsal yapının dönüşümünü etkiler.

Esasen Sanayileşmenin endüstri ilişkilerine etkisi ve siyasallaşma, önemli olduğu kadar karmaşık da bir konudur ve aşağıda genellenmeye çalışılan çeşitli faktörlerle ilişkilidir:

-Siyasi İktidarın Güçlenmesi: Sanayileşme, ekonomik büyüme ve endüstriyel g   artışıyla birlikte siyasi iktidarın güçlenmesine katkıda bulunabilir. Sanayileşme, devletin ekonomi üzerinde daha fazla kontrol ve düzenleme yapabilmesini sağlar. Sanayi sektörü, ulusal geliri ve istihdamı büyük  l de etkilediği için,

sanayileşme süreci, siyasi liderlere daha fazla kaynak, nüfuz ve otorite sağlayabilir.

-Sınıf ve Toplumsal Dinamikler: Sanayileşme, toplumun sosyal ve sınıfsal yapısında değişikliklere neden olabilir. Geleneksel tarım veya el sanatlarına dayalı bir toplum yapısı yerine, fabrika sistemine dayalı bir endüstriyel toplum ortaya çıkar. Bu, işçi sınıfının ortaya çıkması, sınıf bilincinin güçlenmesi ve toplumsal hareketlilik gibi sonuçlar doğurabilir. Bu değişimler siyasi mücadelelere ve siyasal hareketliliklere yol açabilir.

-Sendikaların Güçlenmesi: Sanayileşme süreci, işçilerin örgütlenme ve sendikal haklarını talep etme eğilimini güçlendirebilir. İşçiler, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, ücretlerin artırılması ve daha iyi sosyal güvencelere sahip olmak için sendikalara katılabilir. Sendikalar, siyasi etkilerini kullanarak işçi haklarını savunabilir ve politikaların şekillendirilmesine katkıda bulunabilir.

-Siyasi Dönüşümler: Sanayileşme, siyasi dönüşümlere yol açabilir ve siyasi partilerin, politik ideolojilerin ve

siyasi hareketlerin ortaya çıkmasına katkıda bulunabilir. Sanayileşme sürecinde, farklı gruplar arasındaki rekabet ve çıkar çatışmaları artabilir. Bu, yeni siyasi partilerin veya hareketlerin ortaya çıkmasını teşvik edebilir ve toplumun farklı kesimlerini temsil eden siyasi blokların oluşmasına yol açabilir.

Öte yandan Sanayileşmenin endüstri ilişkilerine etkisi, siyasi partilerin politikaları ve ideolojileri tarafından da şekillenebilir. Bu bağlamda sanayileşmenin endüstri ilişkileri üzerinde siyasi partilerin potansiyel etkilerinden bazıları şu şekilde özetlenebilir:

-İşçi hakları ve sendikalar: Sanayileşme sürecinde işçi hakları ve sendikal örgütlenme önemli bir konudur. Sol eğilimli veya işçi odaklı siyasi partiler, işçi haklarının korunması, sendikaların güçlenmesi ve kolektif müzakerelerin teşvik edilmesi gibi politikaları savunabilir. Bu partiler, işçi sınıfının taleplerini destekleyerek endüstri ilişkilerini etkileyebilir.

-İşveren ve iş dünyası: Sanayileşme sürecinde işverenlerin ve iş dünyasının çıkarları da dikkate alınır.

Sağ eğilimli veya işveren odaklı siyasi partiler, serbest piyasa ekonomisini destekler ve iş dünyasının rekabet gücünü artıracak politikaları öne sürebilir. Bu partiler, işverenlerin taleplerini karşılayarak endüstri ilişkilerini etkileyebilir.

-İşgücü politikaları: Sanayileşme sürecinde işgücü politikaları da önemli bir role sahiptir. Siyasi partiler, işgücünün niteliğini artırmaya yönelik eğitim ve mesleki beceri programları, istihdam politikaları ve işyeri düzenlemeleri gibi konuları ele alabilir. Bu politikalar, işçi sınıfının refahını ve endüstri ilişkilerini etkileyebilir.

-Sosyal güvenlik ve refah politikaları: Sanayileşmeyle birlikte toplumda sosyal güvenlik ve refah politikalarının önemi artar. Siyasi partiler, işçilerin sosyal güvenlik haklarını korumayı, sağlık hizmetlerine erişimi sağlamayı ve yoksullukla mücadele etmeyi amaçlayan politikaları destekleyebilir. Bu politikalar, işçi sınıfının yaşam koşullarını iyileştirerek endüstri ilişkilerini etkileyebilir.

Elbette, siyasi partilerin politikaları, ideolojileri ve bölgesel farklılıklar gibi faktörler endüstri ilişkilerine

olan etkilerini belirler. Ayrıca, toplumun beklentileri, ekonomik koşullar ve küresel faktörler de endüstri ilişkilerinde siyasi partilerin etkisini şekillendirebilir.

Çalışmamızda bahsedildiği üzere Dünya genelinde Sanayi Devrimi'nin ve sanayileşmenin yansımaları, siyasal süreçleri derinden etkilemiştir. Endüstriyel ekonomik yapı, üretim ilişkilerinde ve toplumsal sınıf yapısında dönüşümlere yol açarak siyasi hareketlilikleri tetiklemiştir. İşçi sınıfının ortaya çıkmasıyla birlikte işçi hareketleri ve sendikalar güçlenmiş ve işçi haklarını savunma mücadelesi vermiştir. Aynı zamanda, burjuvazi olarak adlandırılan sanayi ve ticaret sahipleri de siyasi güçlerini artırmış ve liberal veya muhafazakâr partileri destekleyerek politik etkilerini genişletmiştir.³⁶

³⁶ AKARTÜRK, A. Ekrem, Memurların Sendikal Hakları, Aklın Yayınları, İstanbul, 1998.

Sanayi Devrimi sonucunda siyasal arenada demokratikleşme süreçleri hız kazanmış, seçim sistemleri ve siyasi katılım mekanizmaları gelişmiştir.³⁷

Türkiye'de ise Sanayi Devrimi, daha geç başlamış ve 19. yüzyılın sonlarında ve 20. yüzyılın başlarında etkisini göstermeye başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu döneminde sanayileşme girişimleri, Batılılaşma politikaları ve ticaretin modernleştirilmesi çabalarıyla başlamıştır. Cumhuriyet döneminde ise Atatürk'ün önderliğinde sanayileşme ve modernleşme politikalarıyla daha hızlı bir süreç yaşanmıştır. Türkiye'de sanayi sektörünün gelişimi, özellikle 1950'lerden itibaren hız kazanmış ve 1960'lardan itibaren daha planlı bir şekilde teşvik edilmiştir. Bu süreç, siyasal arenada da etkili olmuştur.

Türkiye'deki Sanayi Devrimi'nin siyaset sürecine etkisi çeşitli boyutlarda değerlendirilebilir. Bu bağlamda, gerçekleşen etkilerin aşağıdaki şekilde gruplandırılması da mümkündür:

³⁷ ATALAY, Beşir, Sanayileşme ve Sosyal Değişme (Kırıkkale Araştırması), DPT Yayınları, Yayın No: 1917, Ankara, 1983.

-Siyasi İktidarın Güçlenmesi: Türkiye'deki Sanayi Devrimi, ekonomik büyüme ve endüstriyel gelişimle birlikte siyasi iktidarın güçlenmesine katkıda bulunmuştur. Sanayileşme süreci, devletin ekonomi üzerinde daha fazla kontrol ve düzenleme yapmasını sağlamıştır. Sanayi sektörünün büyümesi, ulusal gelirin artması ve istihdam yaratmasıyla siyasi liderlere daha fazla kaynak, nüfuz ve otorite sağlanmıştır.

-Siyasi Partilerin ve Politikaların Değişimi: Sanayi Devrimi, Türkiye'de siyasi partilerin ve politikaların değişimine yol açmıştır. Sanayileşme sürecinde, iş dünyası ve sanayi sermayesi daha etkili bir şekilde siyasete dahil olmuştur. Bu, siyasi partilerin politika ve programlarını şekillendirmesine, ekonomik kalkınma ve sanayileşmeyi öncelikli hedef olarak benimsemelerine yol açmıştır. Sanayi sermayesi ve iş dünyası, siyasi arenada daha etkin bir rol oynamış ve politikaların belirlenmesinde etkili olmuştur.

-Sosyal ve Sınıfsal Değişimler: Türkiye'deki Sanayi Devrimi, toplumsal ve sınıfsal yapıda da değişimlere neden olmuştur. Sanayileşme süreci, kırsal alandan kente

göçü tetiklemiş ve işçi sınıfının oluşmasına yol açmıştır. İşçi sınıfının ortaya çıkmasıyla birlikte, sendikalar ve işçi hareketleri güçlenmiş ve işçi haklarının savunulması için mücadele etmiştir. Bu sosyal ve sınıfsal değişimler, siyasi hareketliliklere ve siyasal dönüşümlere zemin hazırlamıştır.

-Modernleşme ve Demokratikleşme Süreçleri: Sanayi Devrimi, Türkiye'de modernleşme ve demokratikleşme süreçlerine ivme kazandırmıştır. Sanayileşme, ekonomik yapıda değişiklikler yaparak toplumsal ve siyasal dönüşümleri tetiklemiştir. Bu süreç, siyasi katılımın artması, seçim sistemlerinin gelişmesi ve sivil toplumun güçlenmesi gibi unsurları içermiştir. Sanayi Devrimi'nin etkisiyle Türkiye'de demokratikleşme süreci hızlanmış ve siyasi katılımın genişlemesi sağlanmıştır.³⁸

Sonuç olarak, Türkiye'deki Sanayi Devrimi'nin siyaset sürecine etkisi, siyasi iktidarın güçlenmesi, siyasi partilerin ve politikaların değişimi, sosyal ve sınıfsal değişimler ile modernleşme ve demokratikleşme

³⁸YOZGAT, Fazıl, Sosyal Değişme Faktörleri, Fırat Ofset, Ankara, 1997.

süreçlerinin hızlanması gibi etkileri içermektedir. Ancak, bu etkiler karmaşık bir yapıya sahiptir ve çeşitli dış etkenler iç dinamiklerle birlikte değerlendirilmelidir.³⁹

³⁹ KERR, Clark, The Future of Industrial Society,ç: Convergence or Conlinoing

KAYNAKÇA

AKARTÜRK, A. Ekrem, Memurların Sendikal Hakları, Aklın Yayınları, İstanbul, 1998.

AKAT, İlker, Endüstri Toplumbilimi, Ege Basım, İzmir, 1994.

AKYOL, Taha, “Din ve Sanayileşme Makalesi”, Gazete Pazar Eki, 5 Ekim 1997. ARON, Roymond, Sosyolojik Düşüncenin Evreleri, Çev: Korkmaz Alemdar, Bilgi Yayınları, 3.Basım, Ankara, 1994.

ATALAY, Beşir, Sanayileşme ve Sosyal Değişme (Kırıkkale Araştırması), DPT Yayınları, Yayın No: 1917, Ankara, 1983.

AYAN, Mesut, Sanayileşmenin Kentleşmeye Etkisi (Seydişehir örneği), İzmir, 1982.

BARKAN, Ömer Lütfi, Feodal Düzen ve Osmanlı Tımarı, Türkiye İktisat Semineri, İstanbul, 1975.

BARLOW, R., F. ŞENSES (1995), “The Turkish Export Boom: Just Reward or Just A Lucky?” Journal of Development Economics 48: 111-133

BENDIX, REINHARD (1995), “Sanayileşme, Modernleşme ve Kalkınma, Sosyoloji Yazıları”, Der: İhsan Sezal, 3. Baskı, Ekin Kitabevi, Bursa Boratav, K.; E. Türkcan (1993), “Türkiye’de Sanayileşmenin Yeni Boyutları ve KİT’ler”, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları

BİLGİSEVEN, Amiran Kurtkan, Eğitim Sosyolojisi, Filiz Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, 1992.

BİLGİSEVEN, Amiran Kurtkan, Genel Sosyoloji, Filiz Kitabevi, 5. Baskı, İstanbul, 1995.

BORATOV, Korkut, Türkiye İktisat Tarihi (1908-1985), Gerçek Yayınevi, 1993.

BORATOV, Korkut, Türkiye’de Devletçilik, Savaş Yayınları, Ankara, 1982.

BOTTOMORE, Tom, Nisbet Robert, Sosyolojik Çözümlemenin Kısa Tarihi, Çev: Mete Tuncay, Aydın Uğur, Ayraç Yayınevi, Ankara, 1997.

BOTTOMORE, Tom, Toplumbilim, Çev: Ünsal Oskay, Beta Yayınları, İstanbul 1984.

BRADA, J.C.; A.M. KUTAN and S. ZHOU (1997), “The Exchange Rate and the Balance of Trade: The Turkish Experience” The Journal of Development Studies Vol:33,(5) 675-692

CEM, İsmail, Türkiye’de Geri Kalmışlığın Tarihi, 12. Basım, Can Yayınları, İstanbul, 1997.

CELASUN, Merih (1994), “Trade and Industrialization in Turkey: Initial Conditions, Policy and Performance in the 1980’s” Trade

Policy and Industrialization in Turbulent Times, G.K.Hellenier (ed.),
Roudledge, New York, London, 1994

CIZRE-SAKALLIOĞLU, Ümit, and E. YELDAN (1999),
“Dynamics of Macroeconomic Disequilibrium and Inflation in
Turkey: The State, Politics and Markets under Globalized
Developing Economy.” Bilkent University Discussion Paper No. 99-
10.

COHEN, W.,M. and D. A. LEVINTHAL (1989), “Innovation and
Learning: The Two Faces of R&D”, The Economic Journal, 99, 569-
596.

ÇEÇEN, Anıl, Sendikalizm, Şafak Matbaası, Ankara.

DAKE, Richard İ.; PETER, J. Smith, Sanayide Davranış Birimleri,
Çev: Kemal

Tosun, İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayınları, İstanbul,
1990.

DEANE, Phyllis, İlk Sanayi İnkılabı, Çev:Tevfik Güran, Türk Tarih
Kurumu Basımevi, Ankara, 1994.

DERELİ, Toker, Aydınlar, Sendika Hareketi ve Endüstriyel İlişkiler
Sistemi, İ.Ü. Yayınları, İstanbul, 1986.

Devlet İstatistik Enstitüsü, Türkiye’de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin 50. Yılı (1923-73), Yayın No:683, DİE Matbaası, Ankara, 1973.

EKİN, Nusret, Endüstri İlişkileri, İşletme İktisadı Enstitüsü Yayın No:104, 5. Baskı,İstanbul, 1989.

ELMALI, Mustafa, Sanayileşmemiz İçin Bir İktisat Projesi, Aydınlık Basımevi,İstanbul, 1947.

ERGUN, Doğan, 100 Soruda Sosyoloji El Kitabı, Gerçek Yayınevi, 1979.

ERKAL, Mustafa E., Sosyoloji (Toplumbilimi), Der Yayınevi, 5. Baskı, İstanbul, 1993.

ERÖZ, Mehmet, İktisat Sosyolojisine Başlangıç, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1982.

FINDIKOĞLU, Z. Fahri, “Sanayi Müesseslerinde İnsanlar Arası Münasebetler Teorisi ve Felsefi Temeller”, Türkiye Harsi ve İçtimai Araştırmalar Derneği, İstanbul.

FREYER, Hans, İçtimai Nazariyeler Tarihi, Çev: Nermin Abadan, Sevinç Matbaası, Ankara, 1968.

GENÇ, Ömür, Kayseri Uygun Yatır Alanlarının Araştırılması, Araştırma, Planlama ve Organizasyon Müdürlüğü, Ankara, 1996.

GÖKÇE, Birsen, Türkiye'nin Toplumsal Yapısı ve Toplumsal Kurumlar, Savaş Yayınevi, Ankara, 1996.

GÜNDOĞAN, Esin, Kültür ve Sanayileşme, Nehir Yayınları, İstanbul, 1987.

GÜNER, Agah Oktay, Türkiye'nin Kalkınması ve İktisadi Devlet Teşekkülleri, Damla Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul, 1978.

GÜVEN, Sami, Sosyal Politikanın Temelleri, 2. Baskı, Ezgi Kitabevi, Bursa, 1995.

IŞIKLI, Alpaslan, Türkiye'de Sendikacılık Hareketleri İçinde Demokrasi Kavramının Gelişimi, 2. Baskı, Kültür Bakanlığı, Ankara, 2002.

İNANÇ, Hüsamettin, Marx ve Pareto'nun Sosyolojik Açıdan Karşılaştırılması, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, 1999.

KERR, Clark, The Future of Industrial Society,ç: Convergence or Continuing

Diversity, Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 1983.

KIZILÇELİK, Sezgin, Sosyoloji Teorileri I, Emre Matbaası, Konya, 1994. KOLUKIRIK, Suat, Endüstri İlişkilerinin Sosyolojik Boyutu, S.D.Ü.Yayınlanmamış

Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 1998.

KONGAR, Emre, Toplumsal Değişme Kuramları ve Türkiye Gerçeği, Remzi Kitabevi, 9. Basım, İstanbul, 2002.

KONGAR, Emre, Toplumsal Değişme, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1972.

KORAY, Meryem, Değişen Koşullarda Sendikacılık, Tüses Yayınları, İstanbul, 1994.

KORAY, Meryem, Topçuoğlu Alper, Sosyal Politika, Ezgi Kitabevi, 3. Baskı, Bursa, 1995.

MAILLET, Jean, 18. Yüzyıldan Bugüne İktisadi Olayların Evrimi, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1983.

MANİSALI, Erol, Gelişme Ekonomisi, Ar Yayın Dağıtım, İstanbul, 1982.

MARDİN, Şerif, Tanzimattan Sonra Aşırı Batılılaşma, İletişim Yayınları, İstanbul, 1972.

MERTER, Feridun, Köy Ailesinde Meydana Gelen Değişmeler, Aile Araştırma Kurumları Yayınları, Ankara, 1990.

ÖKÇÜN, A.Gündüz, Osmanlı Sanayisi, IX. Baskı, A.Ü.S.B.F. Yayınları, Ankara, 1970.

ÖNGİDER, Seyfi, Kriz ve Sendikal Hareket, Devinim Yayıncılık, İstanbul, 1994.

ÖZKALP, Enver, Sosyolojiye Giriş, Anadolu Üniversitesi Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı Yayınları No:86, 8. Baskı, Eskişehir, 1995.

ÖZKUL, Metin, Çalışma Sosyolojisi İşgücünün Sosyolojik Özellikleri, Isparta, 1997.

SENCER, Oya, Türkiye’de Sanayi Politikası (1923-73), Cilt: 30, Habora Yayınları, İstanbul, 1969.

SEZAL, İhsan, Sosyolojiye Giriş, Martı Kitap ve Yayınevi, 2. Baskı, Ankara, 2003. SOMUNCU, Mehmet, Kayseri sarımsaklı Ovası İle Çevresinin Beşeri ve İktisadi

Coğrafyası, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Anabilimdalı, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 1993.

SWINGWOOD, Alan, Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi, Çev: Osman Akınhay, Bilim-Sanat Yayınları, Ankara, 1998.

ŞEFTALİCİ, Haluk, Özaslan Metin, Kayseri İli Gelişme Raporu, Bölgesel Gelişme ve Yapısal Uyum Genel Müdürlüğü, Kayseri, 2002.

ŞENYAPILI, Önder, Toplum ve İletişim, Turhan Kitapevi, Ankara, 1981.

ŞEVKİ, M.Ali, Osmanlı Tarihinin Sosyal Bilimle Açıklanması, Elif Yayınları,İstanbul, 1968.

TAŞÇIOĞLU, Muharrem, Sendika Hürriyeti ve İşçi-İşveren İlişkileri, Tisa Matbaacılık, Ankara, 1997.

TEZCAN, Mahmut, Toplumsal Değişme, Feryal Mat., 3. Baskı, Ankara, 1995.

TEZCAN, Mahmut, Toplumsal ve Kültürel Değişme, A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No:164, 2. Basım, Ankara, 1991.

TEZCAN, Mahmut, Eğitim Sosyolojisi, Zirve Yayınları, İstanbul, 1994. TOLAN, Barlas, Sosyoloji, Adım Yayıncılık, Ankara, 1993.

TÜRKDOĞAN, Orhan, Köy Sosyolojisinin Temel Sorunları, Dede Korkut Yayınları, İstanbul, 1977.

TÜRKDOĞAN, Orhan, Sanayi Sosyolojisi Türkiye'nin Sanayileşmesi Dün-Bugün- Yarın, Töre Devlet Yayınevi, Ankara, 1981.

TÜRKDOĞAN, Orhan, Sosyal Hareketlerin Sosyolojisi, Birleşik Yayıncılık,İstanbul, 1997.

TÜRKKAHRAMAN, Mimar, “Sosyal Değişme, Kurumlar ve Toplumsal Uzlaş”, Bilim Yolu K.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl:1, Sayı:1.

YETKİN, Çetin, Türkiye’de Tek Parti Yönetimi 1930-45, Altın Kitaplar Yayınevi,İstanbul, 1983.

YOZGAT, Fazıl, Sosyal Değişme Faktörleri, Fırat Ofset, Ankara, 1997.

DR.UFUK YILMAZ

Bu eser, Kültür ve Turizm Bakanlığının E-Kitap Yönetmeliği kapsamında tescillenmiş olup, akademik amaçlı bir yayındır. Ayrıca eser, T.C. Mill  Kütüphane arşivine kayıtlıdır.

